

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Bc. Simona Millerová

**Problematika zadluženosti lidí a jejich vztah k sociálnímu
poradenství**

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Ivana Knausová, Ph.D.

Olomouc 2017

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů.

V Olomouci dne 24. 10. 2017

Bc. Simona Millerová

PODĚKOVANÍ

Děkuji PhDr. Ivaně Knausové, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce a za její cenné rady a podněty. Rovněž děkuji své rodině, která mě podporovala během psaní této práce a dodávala mi sílu při celém studiu.

Obsah

Úvod.....	6
1 Dluhová problematika	8
1.1 Vymezení základních pojmů	8
1.2 Vznik dluhového závazku.....	10
2 Problematika zadlužeností lidí.....	12
2.1 Příčiny zadlužení a předlužení	13
2.1.1 Finanční gramotnost	14
2.1.2 Fáze dluhu.....	15
2.1.3 Dluhová past	17
2.2 Poskytovatelé úvěrů a půjček	17
2.2.1 Registry dlužníků.....	18
3 Důsledky zadlužení a předlužení pro jednotlivce	20
3.1 Sociální důsledky zadlužení.....	20
3.2 Zdravotní důsledky zadlužení	21
3.2.1 Zátěžová životní situace.....	22
3.3 Ekonomické důsledky zadlužení	23
3.4 Právní důsledky zadlužení	24
3.4.1 Mimosoudní fáze	24
3.4.2 Soudní a exekuční fáze	25
4 Způsoby řešení dluhové problematiky.....	26
4.1 Dluhové poradenství	26
4.1.1 Sociální poradenství.....	27
4.1.2 Složky dluhového poradenství.....	27
4.2 Občanská poradenská centra.....	28
4.3 Insolvence	30
4.3.1 Insolvenční řízení.....	30

4.4 Vybraná poradenská centra.....	31
4.4.1 Dluhové desatero	34
5 Metodologie výzkumu	36
5.1 Organizace výzkumu	36
5.2 Stanovení výzkumných cílů.....	37
5.3 Výzkumné otázky	37
5.4 Formulace věcných hypotéz	38
5.5 Charakteristika výzkumného vzorku	39
5.6 Metodika výzkumného šetření.....	43
5.6.1 Metoda sběru dat.....	44
5.6.2 Metodika k analýze dat a ověřování hypotéz.....	44
5.7 Vyhodnocení dat	46
5.8 Ověření hypotéz.....	52
5.9 Shrnutí výzkumného šetření s diskuzí	61
ZÁVĚR	65
Použitá literatura	67
Seznam grafů	81
Seznam tabulek	82

Úvod

Tématem diplomové práce je problematika zadluženosti lidí. V současné době se jedná o aktuální problém, kterému je třeba podrobně se věnovat. Narůstající zadluženost současné populace s sebou nese mnoho relativně nových společenských problémů. Problémy se dotýkají dlužníků, kteří si neuvědomují možná rizika vyplývající z unáhlených půjček, neorientují se v nabídce finančních produktů nebo neumějí posoudit vlastní peněžní možnosti. Nepříznivou finanční situaci dlužníků napomáhají řešit pracovníci sociálních odborů a neziskových organizací. Finanční problémy dlužníků se šíří do řad věřitelů, kteří se snaží dostat se k vlastním pohledávkám prostřednictvím soudu, exekutora nebo vymahačské firmy.

Jednou z možností řešení nepříznivé finanční situace je nabízet bezplatnou pomoc dlužníkům prostřednictvím sociální práce, která je poskytována v rámci sociálních služeb.

Cíle diplomové práce

Předkládaná diplomová práce si klade za cíl charakterizovat problematiku zadluženosti lidí a srovnat zkušenosti a postoje k sociálnímu poradenství u zadlužených osob ve vybraných regionech České republiky. Tohoto cíle je dosaženo prostřednictvím analýzy a vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření, které potvrzuje či vyvrací stanovené hypotézy. Cílem diplomové práce je současně také upozornit na problematiku zadluženosti lidí a identifikovat postoje lidí k sociálnímu poradenství při řešení nepříznivé finanční situace.

Struktura diplomové práce

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a část empirickou. V teoretické části popisuje a definuje základní pojmy, které se vztahují k oblasti zadluženosti. Popisuje příčiny zadlužení a předlužení, poukazuje na podstatnou finanční gramotnost jedince, která je základní kompetencí pro všední život. Návazně popisuje důsledky, jaké může mít zvýšená zadluženost a předluženost na jedince. Jsou zde představeny možné způsoby řešení dluhové problematiky.

V empirické části diplomová práce doplňuje teorii o zanalyzované poznatky a podkládá zpracovaná data z dotazníkového šetření. Realizované výzkumné šetření diplomové práce mělo kvantitativní charakter. Metodologickým nástrojem výzkumu byl dotazník, prostřednictvím kterého byly písemnou formou získány informace vztahující se ke sledované problematice. Cílem výzkumného šetření bylo srovnat zkušenosti a postoje k sociálnímu poradenství u studentů, zaměstnanců, osob bez zdanitelných příjmů, osob samostatně výdělečně činných a důchodců.

Motivy pro volbu tématu diplomové práce

Od roku 2011 pracuji na pozici referenta kontrolního oddělení ve Vojenské zdravotní pojišťovně ČR. Ve své praxi se denně setkávám s lidmi, kteří se nachází v nepříznivé finanční situaci. Jedná se o klienty, u kterých instituce vymáhá svou pohledávku, přímo nebo prostřednictvím exekutorského úřadu.

Vzhledem k tomu, že se jedná o závažnou problematiku dnešní populace, rozhodla jsem se tento problém blíže popsat. Dalším motivem pro volbu tématu diplomové práce je vlastní dlouhodobý zájem o sociální oblast.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Dluhová problematika

Předkládaná diplomová práce se věnuje problematice zadluženosti lidí a zabývá se jejich vztahem k sociálnímu poradenství. Jednou z možností řešení této situace je poskytovat pomoc prostřednictvím sociální práce. První kapitola uvádí do problematiky zadluženosti a vysvětluje základní pojmosloví, které se vztahuje k oblasti zadluženosti.

1.1 Vymezení základních pojmů

Dluhová problematika je aktuálním problémem současné společnosti. Uvedenou oblast řeší a pojímá sociální práce, která je poskytována v rámci sociálních služeb jednotlivcům, skupinám a i komunitám.

Sociální práce je odborná disciplína, která má za cíl odhalovat, vysvětlovat, zmírňovat a pomáhat řešit sociální problémy (Matoušek, 2001, s. 179). Jedná se o nápravnou činnost, která zamezuje vzniku sociálního zla a podporuje sociální pozitiva. Sociální práce se dotýká oblastí, kde dochází k vzájemnému působení lidí a jejich prostředí. Sociální systém a teorie lidského chování je součástí využívání disciplíny (Goldmann a kol., 2006, s. 9).

Sociální služba je druhem sociální péče, která napomáhá osobám žít běžným životem, podporuje zachování nejvyšší kvality a důstojnosti, jednotlivců, rodin a skupin obyvatel. Sociální služba je aktivita nebo soubor aktivit, které zajišťují pomoc a podporu lidem za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení (Augur Consulting, s.r.o., 2014, s. 9). Sociální služby dělíme podle cíle a zaměření na tři základní skupiny:

- sociální poradenství,
- služby sociální péče,
- služby sociální prevence (Krohe a kol., 2015, s. 23).

Sociální problém lze definovat jako neúměrnost mezi požadovaným a opravdovým. Je charakteristickým tím, že přesahuje vlastní situaci a postihuje větší počet lidí a žádá si řešení (Knausová, 2005, s. 14).

Sociální událost popisují Pospíšil a Vrbický (2015, s. 5) jako riziko, které společnost uznává za závažné, jelikož ohrožuje existenci člověka a to v oblasti ekonomické nebo sociální. Pro jeho vyřešení je nutná společenská ochrana, neboť důsledky události není daná osoba ani její okolí schopno odvrátit vlastními silami. Mezi nástroje systému sociální ochrany, které stát využívá při sociální události je:

- sociální pojištění,
- státní sociální podpora,
- sociální pomoc,
- sociální služby (Pospíšil, Vrbický, 2015, s. 7).

Výstižnější, než pojem „sociální událost“ je označení **nepříznivá sociální situace**. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách definuje „*nepříznivou sociální situaci jako oslabení nebo ztrátu schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby nebo z jiných závažných důvodů řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením*“ (Krohe a kol., 2015, s. 20).

V současné době není vytvořena přesná metodika, podle které by se dala posuzovat míra nepříznivé sociální situace osoby. Každý případ nese své specifické znaky a okolnosti, proto je nezbytné přistupovat ke každému klientovi individuálně. Pro řešení vzniklé krizové situace je podstatná stránka finančních možností konkrétní osoby, což poskytuje další možnosti řešení. Podstatné je také zmínit podmínky poskytování poradenství, které jsou uvedeny v Zákoně č. 108/2006., o sociálních službách „*každá osoba má nárok na bezplatné poskytnutí základního sociálního poradenství o možnostech řešení nepříznivé sociální situace nebo jejího předcházení*“ (§ 2).

Sociální poradenství dělíme na základní sociální poradenství a odborné sociální poradenství. Základní sociální poradenství se orientuje na poskytnutí informací, které lidem pomohou při výběru sociální služby a další formy pomoci, jako jsou práva a povinnosti občanů. Odborné sociální poradenství se orientuje na potřeby specifického okruhu lidí. Činnost je zaměřena na zprostředkování, obnovení a upevnění kontaktu s přirozeným společenským prostředím (Procházka a kol., 2014, s. 24).

Cílem poradenství je podpořit klienta a pomoci mu v jeho situaci. Poradce usiluje, aby se klient zorientoval ve své situaci a vypořádal se s ní (Procházka a kol., 2014, s. 13).

1.2 Vznik dluhového závazku

Dluh vyjadřuje „*břemeno, které vzniká dlužníku přijetím úvěru*“ (Fialová, Fiala, 2011, s. 40). Úvěrem se rozumí „*přenechání peněžního kapitálu formou zapůjčení, tj. přenechání hospodářského práva disponovat s těmito penězi, proti závazku příjemce později vrátit zapůjčený kapitál a odškodnit subjekt poskytující úvěr zaplacením úroku*“ (Liška, 1999, s. 71).

Ve Slovníku ekonomie a sociálních věd je dluh definován jako „*částka vypůjčená dlužníkem od věřitele*“ (Echaudemaison, 1995, s. 55).

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., v platném znění, kde se v § 1721 definuje dluh v podobě práva věřitele vůči dlužníkovi. „*Ze závazku má věřitel vůči dlužníku právo na určité plnění jako na pohledávku a dlužník má povinnost toto právo splněním dluhu uspokojit.*“

Samotný pojem dluh je úzce provázán se vztahem dlužníka a věřitele. Můžeme jej označit jako základní předmět tohoto vztahu. Dluh, jelikož figuruje ve vztahu a vztahuje se k oběma stranám, je chápán ze strany věřitele jako pohledávka a ze strany dlužníka jako závazek. Dluh je tedy druhem určité povinnosti, kterou se dlužník zavazuje splnit.

Peněžní závazek – dluh může vzniknout ze dvou základních zdrojů:

1. ze zákona

- zdravotní pojištění
- daně
- výživné na děti
- povinné ručení (pojištění odpovědnosti z provozu vozidla)
- pokuty

2. ze smluv

- nájem
- energie
- půjčky

- ručitelství
- manželství – dluhy vzniklé v rámci společného jmění manželů (Hrdinková, Matí, 2013, s. 7).

Dluh se skládá z několika částí:

- **jistina** - je základní finanční částka, která byla věřitelem půjčena dlužníkovi
- **úrok** – je finanční odměna za půjčení peněz. Věřitel, který dočasně poskytne nějakou peněžní částku, kterou půjčí dlužníkovi, jenž s ní může disponovat. Do ujednané lhůty musí být zapůjčená jistina navrácena spolu s navýšením, úrokem (FZŠ Brdičkova, 2011, s. 1).
- **úroky z prodlení** – mají charakter postižení za opoždění dlužníka se splněním závazku. Prodlení udává, že dlužník neplní své povinnosti včas a řádně. Úroky z prodlení stanovuje nařízení vlády, strany si však mohou dohodnout odlišnou výši úroku z prodlení (Lavický, Polišínská, 2015, s. 25 – 26). Bankovní Rada ČNB na svém zasedání 2. 2. 2017 ponechala v platnosti úrokové sazby ve výši 8,05% (Běhounek, 2017, s. 1).
- **náklady spojené s jejím uplatněním**

Postup pro splácení jednotlivých dluhů je možný v různém pořadí. Nový občanský zákoník od 1. 1. 2014 stanovuje, že plnění dlužníka se započte nejdříve na náklady spojené s uplatněním pohledávky, poté na úroky z prodlení, dále na smluvní úroky a poslední na jistinu dluhu. Dlužník má právo určit si pořadí, že plní nejdříve na jistinu. Podmínkou je, že z nákladů a úroků bude povinen věřiteli hradit úrok (Kocián, Šolc, Balašík, 2014, s. 1).

2 Problematika zadlužeností lidí

Tato kapitola se zabývá problematikou zadlužeností lidí. V současné společnosti se tento stav dotýká poměrné části domácností. Vzniklou situaci řeší tyto osoby rozdílným způsobem a mají odlišný náhled na okolnosti. Jedinci jsou ovlivňováni z hlediska ekonomického, sociálního a emocionálního.

Dobrovolné rozhodování o zadlužení je způsobeno více aspekty najednou. Krátkodobé řešení nepříznivé situace a finance získané prostřednictvím půjčky, hrají významnou roli, kdy efekt financí je pro domácnosti viditelný, ale stávající dluh vidět není. Rozhodování jedinců v oblasti finanční politiky není mnohdy zcela racionální, což je způsobeno sociálními, emocionálními a psychologickými faktory, které myšlení na finanční půdě ovlivňují. Rozumovému myšlení ve finanční problematice se vyjadřuje Herbert Alexander Simon, který ve své práci uvádí: „*Abychom porozuměli a mohli předpovídat lidské chování, musíme se vypořádat s omezenou racionalitou. Tato omezení přitom nejsou ani v nejmenším patrná, ani předem nemůžeme tušit, kde leží.*“ (Simon, 1985, s. 293-304).

Převážná část současné populace žije životem na dluh. Jedinci, kteří nezvládají základy finanční gramotnosti, se tak mohou v průběhu svého života začít potýkat s dluhy, s celoživotní zadlužeností a neschopnosti dluh splácet.

Zadluženost představuje pojem, který popisuje situaci lidí, kteří se dostanou do pozice dlužníků. Jedná se o postavení subjektů, kdy nedostatečné příjmy z určitého důvodu nepokryjí výdaje. Problematiku pak řeší tím, že potřebné zdroje si opatřují formou úvěrů nebo podobným postupem od jiných subjektů. Rozlišujeme zadluženost plánovanou a neplánovanou (Lilico, 2010, s. 6-7). První uvedená je nejběžnějším způsobem, jak lidé přistupují k problematice řešení dluhů. Plánovaná zadluženost je vidinou a motivem pro jedince, jak rozptýlit finance v průběhu svého života. Využití možnosti pořídit si úvěr na pokrytí potřeb v mladším věku a jeho postupného splácení. Neplánovaná zadluženost se od plánované liší tím, že nesouvisí s vůlí dlužníka. Jedná se o nečekanou událost, která je spojena například se ztrátou zaměstnání, nemocí nebo neplánovaným narozením dítěte. Tyto události pak domácnosti nutí k ochotě zadlužit se, aby se vypořádaly s krátkodobým výpadkem v příjmech (Zajíčková, 2010, s. 25-26).

Předluženost je pojem, který úzce souvisí se zadlužeností. Vystihuje míru závazků, které na sebe jedinec váže a dluhy se tak stávají nezvladatelné. Lidé se v takové situaci ocitají tehdy, pokud řádně neplní své platební povinnosti. Dluhy nevznikají pouze nehrazením úvěru, ale dlužník může mít závazky u více institucí. Dluhy nejčastěji vznikají nehrazením:

- faktury u telekomunikačních společností,
- pojistného na zdravotní pojištění,
- pojistného na sociální zabezpečení,
- pokuty (např. jízda bez platné jízdenky),
- poplatků (např. svoz komunálního odpadu, za psa),
- splátky leasingovým společnostem, bankovním a nebankovním institucím,
- splátky spojené s dodávkou elektrické energie, plynem, vodou (Ministerstvo financí ČR).

Zadluženost se od předluženosti liší. Zadlužení je vnímáno jako normální a zdravé, jelikož nám nabízí možnost opatřit si nové věci, vybavení a přispívá ekonomice. Předlužení je negativní patologická forma zadlužení, která směřuje k ekonomickému zhroucení dlužníka (Chvátal, 2006, s. 1).

2.1 Příčiny zadlužení a předlužení

Jeden z hlavních důvodů narůstající zadluženosti u jedinců je nepřiměřené hospodaření s finančními prostředky a konzumní životní styl. V minulosti byla šetrnost a spoření pokládána za ctnosti. V novém miléniu se vlivem marketingu, který se cíleně zaměřuje na domácnosti, kdy reklama vyvolává touhu spotřebitele nakupovat, otevírá cesta k zadluženosti a u převážné části i předluženosti (Balabán, 2011, s. 55).

Schavel a kol. (2009, s. 17) řadí mezi nejčastější faktory, které vedou k zadlužení a předlužení dlouhodobou nezaměstnanost, neúměrné hospodaření, nízký příjem, nedostatečné vzdělání, úrazy a nemoci, neumožnění pobírat sociální dávky. Tyto strukturální faktory, u kterých Balabán (2011, s. 56) ukazuje podnět na společensky nebezpečné jevy, jsou gamblerství a drogové závislosti. Mezi další příčiny zadluženosti je nehrazení nájmu, energií a služeb, které jsou spojeny s užíváním bytu, dluhy z bývalého podnikání a také závazky blízkého jedince (Kopřivová, 2009b, s. 14-16).

Sdružení SPES (2007, s. 3-5) poukazuje, že nejpodstatnějším problémem zadlužení jsou uzavřené smlouvy o úvěru nebo půjčce. Předkládané smlouvy jsou rozsáhlé, nepřehledné a jedinci obsahu převážně nerozumí. Sdružení SPES (2007, s. 5) uvádí, že převážná část lidí si nedokáže vytvořit vlastní rodinný rozpočet a zjistit, na jakou půjčku mají, a na kterou nikoli. To je převážně příčinou, proč podepisují nevýhodné smlouvy. Tuto skutečnost nazýváme chybějícím finančním vzděláním. Novosad a Novosádová (2009, s. 75) vysvětlují, že nedostatečné finanční vzdělávání je podstatným problémem, poněvadž lidé neumí rozeznat, které náklady jsou důležité a jaké nadstandardní. Nízkou peněžní gramotnost zmiňuje i Kotáb (Kopřivová, 2009b, s. 23), který ji vnímá za důvod dluhových problémů lidí. Totožný názor má i Balabán (2011, s. 118), podle kterého je zásadní příčinou jednání lidí směřujícím k zadlužení a předlužení nevyhovující informovanost a nevědomost problematiky. Podkládá to tím, že člověk spoléhá na to, že pokud není vlastníkem žádného majetku, tak mu nikdo nic nevezme.

2.1.1 Finanční gramotnost

Být finančně gramotný se v současné době ukazuje jako podstatná kompetence pro všední život. Tato způsobilost napomáhá jedinci zorientovat se ve světě financí, jenž nás provází na každém kroku. Finanční gramotnost vystihuje *„souhrn znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby peněžně zabezpečil sebe a svou rodinu v dnešní společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb“* (Finanční gramotnost, 2008, s. 6). Finančně gramotný jedinec by se měl umět pohybovat v oblasti finanční problematiky. Dokáže zodpovědně nakládat s penězi tak, aby zabezpečil sebe a osoby, které s ním žijí ve společné domácnosti. Měl by být schopen vytvořit rozpočet a rozumět základním finančním pojmům: inflace, úrok, RPSN (roční procentní sazba nákladů) apod. Důležitou základní znalost finanční gramotnosti potvrzují sociální pracovníci, kteří zadluženým klientům pomáhají (Kopřivová, 2009a, s. 36-37).

Znalci se shodují v tom, že je potřeba populaci v této oblasti více podporovat a vzdělávat. V České republice byla v roce 2008 založena společnost Finanční gramotnost, o.p.s. Cílem organizace je poskytování poradenství, prevence a vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti (Bajer, 2009b, s. 17-18). Prostřednictvím různých přednášek a školení se podílí na této osvětě. Společnost je zaměřena na dospělou populaci, ale je potřeba s výukou finanční gramotnosti začít už na základních školách.

To, že jedinec je finančně vzdělaný však neznamená, že se mu problémy s dluhy vyhnou. Důležité je si vytvořit nějakou finanční rezervu, ze které může později získávat v případě nesnází. Jsou věci, které nelze předpokládat, ale včasnou prevencí se můžou jejich následky alespoň zmírnit.

2.1.2 Fáze dluhu

Sedláčková a Vinklárková (2013, s. 10-13) charakterizují sedm fází, ve kterých se jedinec v případě zadluženosti může ocitnout. Autorky popisují a zároveň radí, jak by měl dlužník v jednotlivých fázích dluhu postupovat. Vývojem dluhu se také zabývá Balabán (2011, s. 355 – 366), který určuje nejběžnější problémy, do jakých se dlužníci dostávají.

1 fáze: opoždění splátek - prodlení

Sedláčková a Vinklárková (2013, s. 11) popisují, že pokud u dlužníka nastane opoždění splátky je potřeba co nejrychleji komunikovat s věřitelem, neboť je větší naděje na vyjednávání řešení. Převážně lze v této situaci dohodnout možnost odkladu splatnosti nebo přistoupení k splátkovému kalendáři. Balabán (2011, s. 355) označuje prodlení za situaci, kdy stanovená lhůta po kterou měl dlužník uhradit, již uplynula.

2 fáze: upomínka

Pokud se dlužník dostane do fáze prodlení, věřitel mu zasílá výzvu k úhradě dluhu. V případě, že dlužník na upomínku nereaguje, může být obeslán následnou výzvou. V této situaci se opět doporučuje komunikovat s věřitelem, protože je zde stále naděje vyhnout se soudnímu řízení (Sedláčková, Vinklárková, 2013, s. 11).

3 fáze: odstoupení od smlouvy a prohlášení úvěru za splatný

V případě, že si neplníte povinnosti ujednané ve smlouvě, věřitel má možnost od smlouvy odstoupit. Tímto odstoupením se stává závazek splatným v plné výši. Dlužná částka je zpravidla navýšena o smluvní pokuty za prodlení. V tomto případě se stále doporučuje kontaktovat věřitele a pokusit se dohodnout na splátkovém kalendáři (Sedláčková, Vinklárková, 2013, s. 11).

4 fáze: inkasní – vymahačská společnost

V této fázi může věřitel využít služeb vymahačské firmy. Tato společnost následně vymáhá peněžní závazek místo věřitele nebo pro věřitele. Závazek je možné inkasní společností odkoupit a stát se novým věřitelem. Další variantou je, že inkasní společnost uzavře smlouvu s věřitelem o vymáhání dluhu a závazek i nadále zůstává u společnosti,

se kterou byla smlouva uzavřena. Peněžní závazek je navýšen o náklady spojené s vymáháním. V této situaci je možné se dohodnout na splátkovém kalendáři (Sedláčková, Vinklárková, 2013, s. 11 - 12).

5 fáze: soudní nebo rozhodčí řízení

V případě, že věřitel svoji peněžní částku nedostane, může využít možnosti podání žaloby k soudu nebo návrhu na vydání platebního rozkazu. Věřitele převážně v této situaci zastupuje advokát. Náklady na právní zastoupení hradí dlužník. I v této fázi je možné s advokátem konzultovat možnosti stanovení splátkového kalendáře (Sedláčková, Vinklárková, 2013, s. 12).

6 fáze: rozhodnutí, nález

Pokud nedojde k ujednání o splacení, dlužník obdrží žalobu nebo platební rozkaz. Proti žalobě je možné se odvolat a proti písemnému rozkazu podat písemný odpor. Podáním odporu se naskytuje možnost pro jednání a návrhu o splátkovém kalendáři. Na základě jednání může soud zmírnit úroky a sankce. Je zde naděje pro dlužníka, že uhradí nižší částku. V případě, že dlužník neuspěje, soud rozhodne a nabytím právní moci je rozhodnutí vykonatelné. S tímto rozhodnutím dluh narůstá o náklady soudního řízení a náklady právního zastoupení (Sedláčková, Vinklárková, 2013, s. 12). Vydání platebního rozkazu je forma zkráceného řízení, jak uvádí Balabán (2011, s. 362 - 363). Popisuje, že soudní jednání nemusí být nařízeno v případě, že věřitel prokáže, že má pohledávku za dlužníkem. Důležité je, aby doručení platebního rozkazu bylo do vlastních rukou žalovanému (Balabán, 2011, s. 363).

7 fáze: exekuce

Exekuce je jednou z možných variant, jak se může věřitel domoci svých práv, které mu byly vůči dlužníkovi přiznány (Syrovátková, Machalíček, 2008, s. 39). Návrh na řízení exekuce je v případě, kdy dlužník včas a řádně nesplní povinnost, kterou má uloženou vykonatelným rozhodnutím (Míšková, 2010, s. 10). Jedná se o získání peněžní částky od dlužníka, který není schopen svůj dluh u věřitele splatit. Cílem exekuce je zaručení rychlé a efektivní ochrany práv věřitele (Votrubová, 2009, s. 41). Tato fáze je posledním krokem, jak by mohl věřitel svou pohledávku od dlužníka vymoci.

2.1.3 Dluhová past

Dluhová past, nebo také dluhová spirála, vzniká tehdy, kdy jedinec v důsledku platební neschopnosti řeší narůstající dluhy opakovanými půjčkami (Emr, 2016, s. 52).

Podstatným pravidlem je, že příjmy a výdaje musí tvořit rovnováhu, aby se jedinec neocitl v pasti neustálého zadlužování. Je důležité si uvědomit, že zadlužovat se bez finančních rezerv není příliš zodpovědné. Přicházející finanční prostředky dovolují lidem pořizovat si věci, které momentálně chtějí, bez ohledu na to, jestli je skutečně potřebují nebo zda vydané finance neohrozí rovnováhu finančních toků. Dluhová spirála nastane tehdy, kdy se nečekaně vyskytnou nezbytné výdaje a vyrovnanost mezi příjmy a výdaji je narušena. V tomto případě mnoho lidí danou situaci řeší využitím rychlých půjček, získáním finančních prostředků z kreditních karet nebo kontokorentních úvěrů. Mnohdy bez uvážení na nevýhodnost a rizikovost těchto půjček. Pokud se nezmění jejich finanční situace, může peněžní závazek řešit soud nebo v konečném důsledku exekutorský úřad (Balabán, 2011, s. 314).

Z posledních statistických údajů Exekutorské komory České republiky vyplývá, že v první polovině roku 2017 se počet běžících exekucí fyzických osob navýšil o přibližně 10 000 řízení oproti konci roku 2016, tedy na 4 464 000 (Fučíková, 2017, s. 1).

Důvody pro zahájení exekutorského řízení jsou odlišné – od pořízení dovolené, nehrazení výživného nebo nesplácení dluhu po nezaplacení pokuty dopravnímu podniku či městské policii, neuhrazené poplatky za svoz odpadu nebo dlužné pojistné a penále za neuhrazené a opožděné platby na zdravotním pojištění (Emr, 2016, s. 67).

2.2 Poskytovatelé úvěrů a půjček

Peněžní produkty jsou nabízeny bankovními a nebankovními společnostmi, dále pak splátkovými či leasingovými společnostmi. Nabídkou se snaží potenciální zájemce oslovit reklama a marketing. U všech uvedených typů je možné nalézt výhody i nevýhody.

Bankovní společnosti – mají mocnější pozici na finančním poli a nabízejí určitou jistotu u svých produktů (Syrůvková, Machalíček, 2008, s. 17). Peněžní ústavy jsou převážně zaměřeny na nerizikovou společnost. Jsou to lidé, kteří pracují, splňují důvěryhodnost (tzv. bonita klienta) a vzniká u nich předpoklad, že budou plnit své závazky vůči bance.

Výhody: nízký úrok na jistíně dluhu, nízké sankce, transparentní podmínky.

Nevýhody: splnění bonity, finance získávají klienti s delší časovou prodlevou (Hrdinková, Mati, 2013, s. 49).

Nebankovní společnosti – jsou další kategorií, která poskytuje finanční produkty. Cílovou skupinou je neriziková i riziková společnost. Produkty využívají jak lidé zaměstnaní, tak i nezaměstnaní (Hrdinková, Mati, 2013, s. 49).

Výhody: požadované finance klienti získávají poměrně rychle.

Nevýhody: neplněním závazků věřitel požaduje vysoké sankce.

Třetím typem společností, které poskytují finanční půjčky, jsou dle dluhové metodiky označovány jako tzv. rychlé půjčky. Cílovou skupinou poskytovatelů je riziková společnost, tedy lidé nezaměstnaní, kteří převážně žijí ze sociálních dávek (Hrdinková, Mati, 2013, s. 49).

Výhody: finance klient získá ihned.

Nevýhody: vysoké úroky.

Výzkumná studie, kterou uskutečnila v roce 2014 Asociace občanských poraden zaměřených na dluhovou problematiku, došla k závěrům, že 33 % zadlužených osob mělo dluhy u bank, 36 % u nebankovních společností a 31 % mělo dluhy jiného původu (Charita ČR, 2015, s. 3).

2.2.1 Registry dlužníků

Závazky vůči institucím lze zjistit v registru dlužníků. Pohledávky jsou zveřejňovány po dobu pěti let a cílem je poskytovat informace dalším případným věřitelům o rizikovosti klienta. Úvěrový registr je databáze, kdy si banky nebo jiné instituce vzájemně předávají pozitivní i negativní informace o platební morálce svých klientů. Tyto informace umožňují bankám předcházet tomu, aby dlužník, který neplní své závazky vůči věřiteli, získal finanční prostředky od další instituce. Registry chrání potenciální věřitele, ale i samotný dlužníky (Jílek, 2009, s. 648). V České republice je založeno několik registrů:

- Bankovní registr klientských informací (BRKI) - eviduje databázi o úvěrových vztazích mezi bankami a klienty. V evidenci BRKI jsou vedeny občané i fyzické osoby podnikatelé, které u některé banky využívají úvěr (CBCB, 2016, s. 1-3).

- Nebankovní registr klientských informací (NRKI) - je spravován finančními institucemi, které nejsou bankami, ale poskytují úvěry (mluvíme o nich jako o splátkových a leasingových společnostech nebo společně jako o nebankovních úvěrových institucích). Uživatelé tohoto registru si tak mohou ověřovat bonitu svých klientů. Jde například o informace, zda klient své závazky včas a řádně splácí (CBCB, 2016, s. 1-3).
- Zájmové sdružení právnických osob (SOLUS) - založily a data si v něm předávají banky, finanční společnosti a mobilní operátoři. Vyměňují si navzájem informace o dlužnících. Oproti registrům BRKI a NRKI znamená pro banky a další finanční instituce tu výhodu, že poukazuje na zhoršenou finanční situaci u klienta mnohdy dříve (např. při neuhrazení účtu za telefon) a mohou společně zabránit vzniku dalších dluhů (Hovorka, 2010, s. 1).
- *Centrální registr úvěrů (CRÚ)* - jedná se o registr úvěrů, který shromažďuje informace o úvěrových závazcích fyzických osob podnikatelů a právnických osob. Je veden Českou národní bankou a data do něj povinně vkládají všechny banky v Česku působící (Hovorka, 2010, s. 1).

O důležitosti znát stav svého dluhu, se zmiňuje také sdružení SPES (2007, s. 15), které popisuje možnosti řešení dluhové situace sociálního pracovníka s klientem.

3 Důsledky zadlužení a předlužení pro jednotlivce

Třetí kapitola této práce popisuje důsledky zadlužení a předlužení, které mají vliv na jednotlivce. Vysvětluje, jaké konsekvence může mít zvýšená zadluženost a předluženost na jedince.

3.1 Sociální důsledky zadlužení

Vysokou mírou nezdravé zadluženosti jedince nebo domácnosti trpí zejména vztahy s rodinou a nejbližším okolím. Neplnění povinností vůči věřitelům vede k postupnému poklesu životní úrovně rodiny, což může vést ke ztrátě sociálních kontaktů blízkého okolí a sociálnímu vyloučení (Vrbková, 2009, s. 96).

V případě, že dojde k této krajní variantě, tedy sociálního vyloučení, jedinec nenachází smysl života a narůstá tím i nebezpečí vzniku sociálně patologických jevů. Člověk, který se dostane do tzv. dluhové pasti, může danou situaci řešit zvýšenou konzumací alkoholu, drobnými krádežemi nebo hraním a sázením s klamnou vidinou, jak získat lehce finance. Sociálně patologické jevy mohou být příčinou nezdravého zadlužování, ale mohou být i následkem zadluženosti nebo předluženosti.

V partnerském životě, kdy jeden z partnerů se dostane do situace, že nezvládá hradit své závazky, většinou tento stav před druhým tají. Z důvodu obavy reakce partnera, z odmítnutí nebo jeho opuštění. Tímto jednáním se situace spíše komplikuje, neboť důvěra mezi partnery se vytrácí a pro fungující manželství nebo partnerství je nezbytnou součástí. Dluhová propast může být důvodem rozpadu vztahu či vede k rozvodu (Mašatová, 2016, s. 1).

Dalším sociálním důsledkem zvýšené zadluženosti rodiny je pokles schopnosti zabezpečit vlastní děti, umožnit bezpečné rodinné zázemí a zajistit základní potřeby. V případě, že rodič není schopen se v této oblasti postarat, může dojít k odebrání dětí do ústavní péče (Mašatová, 2016, s. 1).

Autoři Turley a White (2007, s. 2) upozorňují, že vysoká míra zadluženosti má negativní dopad na vztahy mezi rodiči a svými dětmi. Finanční nemožnost pořídit svému dítěti životní potřeby může mít dopad na zdravotní stav jedince. Zejména dlouhodobý stres, pocity viny, selhání, neschopnost, jsou příčinou psychických problémů.

3.2 Zdravotní důsledky zadlužení

Finanční problematiku spojenou s předlužením můžeme chápat i jako náročnou životní situaci, která ovlivňuje jedince zvláště po psychické stránce. Pod pojem náročná nebo zátěžová životní situace můžeme uvést mnoho odlišných věcí, jako například, úmrtí, rozvod, nemoc, vážný úraz, sňatek, studium, změna finanční situace.

Zátěžová životní situace je stav, který má značný vliv na tělesnou i duševní stránku člověka a ovlivňuje změny v chování. Jedinec vynakládá snahu se těmto situacím přizpůsobit a souběžně si vytvořit ochranu před vlivem nových obtížných situací. Každý jednotlivec reaguje odlišným způsobem na zvládání svízelných situací. Pro jednoho člověka může znamenat nenáročnou situaci, se kterou se vypořádá bez značných obtíží a pro jiného jedince představuje vynaložení velkého úsilí a sil (Holeček, Miňhová, Prunner, 2003, s. 82).

Odlišné zvládání zátěžových situací popisuje Kutínová (2015, s. 1), která uvádí dva způsoby, jak se člověk vyrovnává se stresem, konfliktem a frustrací. Jedinec může danou situaci zvládat zdravě na dokonalé nebo společensky přijatelné úrovni. V opačném případě člověk selhává a psychicky strádá, což přináší nové přítěže a komplikace.

Řešení konfliktních situací jsou součástí běžného života. Jedinci může tato činnost přispívat duševnímu rozvoji ve smyslu vnitřní odolnosti, učením se taktikám a strategiím, pochopením sama sebe i druhých. Být schopen řešit vlastní problém je dáno získanou odolností našeho nervového systému vůči zátěžím a výchovnými vlivy (Kutínová, 2015, s. 3).

Svízelné neboli zátěžové životní situace jsou propojeny se stavem frustrace. Jedná se o překážku, která lidem brání dojít k nějakému cíli nebo zdolat určitou komplikaci. Frustraci způsobuje určitá obtíž, která brání vyřešení problému (Smékal, 2004, s. 291).

Následky způsobené frustrací popisuje Kutínová (2015, s. 6), která uvádí charakteristické jevy těchto zdravotních projevů:

- zrychlení tepu,
- zvýšení krevního tlaku,
- svalové napětí,
- zvýšená psychická aktivita,
- zrychlený dech,

- agresivita.

Marnost, zklamání může vyvolávat i další reakce, označované za reakce úhybové. Mimo úniku fyzického zahrnují i formy psychické: únik do nemoci, nechť k životu, celková apatie, nadměrné výkyvy nálad (Kutínová, 2015, s. 6).

Křivohlavý (2003, s. 21), poukazuje také na behaviorální symptomy zátěžové životní situace:

- rozpačitost spojená s nerozumnými nářky,
- častá pracovní absence,
- pokles kvality práce se snahou vyhnout se odpovědnosti,
- vyšší osobní nehodovost, nesoustředěnost při řízení motorových vozidel,
- intenzivnější kouření a požívání alkoholu, závislost na drogách,
- problémy se spánkem,
- poruchy ve stravování.

3.2.1 Zátěžová životní situace

Odezva jedince na náročnou životní situaci závisí na odolnosti osobnosti, dosavadních zkušenostech a také na výchově. V literatuře je popsáno pět způsobů reakce na frustraci.

1. Rezignace – neschopnost aktivovat své síly k boji s obtížemi. Dominují pocity beznaděje, které potlačují aktivitu. Jedinec vzdává zájem o dosažení cíle.
2. Překonání bariéry – člověk aktivuje vlastní síly, dává najevo organizační schopnosti, bariéru překonává.
3. Obejití komplikace – snažení o dosažení cíle přetrvává, ale jedinec hledá cesty, jak oklikou ho dosáhnout. Nepřímá cesta k cíli může mít i podobu morálně a společensky škodlivé např. klam, podplácení.
4. Hledání náhradního řešení – těžce dostupný cíl je nahrazován jiným. Méně toužebným a poutavým, ale přesto přijatelným k řešení situace.
5. Stažení ze situace – jedinec se vzdává dosažení cíle, tím že od řešení utíká. Tento krok je nazýván ústupem nebo útekem (Švancara in Kutínová, 2015, s. 7).

Problémy u zadlužených jedinců v oblasti zdravotní linie uvádí Havlik, Vukasin a Ariyan (1992, podle Turunen, Hiilamo, 2014), kteří studovali 56 nemocných s maligním

melanomem a zjistili, že 20 % lidí prošlo velkou zátěžovou životní situací. To, že finanční zadluženost a neschopnost plnit závazky, přináší duševní problémy, potvrzuje také Lovritš (2008, s. 11). Konstatuje, že psychické problémy mohou směřovat až k sebevražednému jednání.

3.3 Ekonomické důsledky zadlužení

V případě, že jedinec začne čerpat úvěr nebo půjčku libovolného typu, snižuje tím nejen vlastní úspory, ale i spotřebu. Převážnou část příjmů musí začít poukazovat na splácení dluhu. Nezdravá míra zadlužování může směřovat k ekonomickému konci dlužníka nebo chudobě.

„Chudobu lze obvykle chápat jako stav, kdy jedinci nejsou schopni uspokojovat vlastní základní potřeby v takovém rozsahu, který je pro danou společnost uznáván jako minimální či nezbytně potřebný. Jedná se o situaci, kdy nedostatečné hmotné prostředky nelze zvýšit na potřebnou úroveň. Chudoba je propojena s hmotnou nouzí, a materiální deprivací a často spojována s dalšími sociálními, bytovými, sídelními deprivacemi (Krebs, 2005, s. 107).

Rozlišujeme chudobu objektivní a subjektivní. **Objektivní chudoba** je pro každý stát jiná. Jedná se o vymezení určité hranice, nad kterou je možné uspokojit vlastní základní potřeby, ale pod ní to možné není. **Subjektivní chudoba** vyjadřuje vlastní vyhodnocení svého stavu. Nemusí být ve shodě s chudobou objektivní a nevychází z toho žádné důsledky (Krebs a kol., 2005, s. 109).

Goldman a kol. (2006, s. 33) rozděluje chudobu:

1. **Absolutní chudoba**, kdy jedinec není schopen z důvodu nedostatku hmotných prostředků uspokojit základní životní potřeby. Situace může ohrožovat samotnou existenci člověka. Uvedený typ chudoby je charakteristický především pro rozvojové země.
2. **Relativní chudoba**, kdy je jedinec schopen ze svých hmotných prostředků uspokojit základní životní potřeby na výrazně nižší úrovni, než je průměrný stupeň v dané společnosti. Jedná se o typ chudoby, nazývána jako chudoba moderní, převládající v ekonomicky vyspělých zemích.

Spěvák (2013, s. 14) popisuje chudobu primární a sekundární. **Primární chudoba** představuje zastoupení jedinců, jejichž finanční prostředky nepokryjí minimální potřeby nevyhnutelné k udržení fyziologické kondice. **Sekundární chudoba** vystihuje

zastoupení rodin nebo jedinců, jejichž příjem je dostatečný, ale jedná se o nevhodné rozložení financí.

Důsledky nehrazení závazků mohou vést až na úplné dno jedince. Chudoba pojímá více oblastí, psychologickou rovinu propojenou s pocitem bezmoci, studu a ponížení, neschopností plnit základní společenské pravidla, toto směřuje k vyloučení na okraj společnosti (Narayan, 2000, s. 26).

3.4 Právní důsledky zadlužení

V případě, kdy se jedinec, který má finanční závazky, dostane do situace, že neplní ujednané podmínky dohodnutého vztahu, dochází k navýšení peněžního závazku o další sazby související s vymáhacím procesem. Věřitel se snaží postupnými kroky svoji pohledávku vymoci zpět. Vymahačský řetězec začíná u věřitele, který sám upomíná dlužníka o pohledávce po splatnosti. Nejběžnější formou je zaslání upomínky o neuhrazení. Někteří věřitelé využívají další formy kontaktu s dlužníkem prostřednictvím telefonátu nebo emailové pošty. Pokud nebyla na základě upomínky pohledávka uhrazena, věřitel ji postupuje inkasní agentuře, která dále usiluje o mimosoudní vymození nebo o dohodu směřující k získání pohledávky. Zapojení inkasní agentury má i psychologický vliv na dlužníky. Mnoho jedinců, kteří nereagují na výzvy od věřitelů, upomenutí od jiných institucí berou jako již závažnou situaci (Němec, 2013, s. 5-9).

Dalším postupem vymáhacího procesu je postoupení případu advokátní společnosti, která pohledávku vymáhá soudním procesem. Poslední fází vymahačského řetězce je po získání pravomocného exekučního titulu podání návrhu na exekuci a dosažení pohledávky v exekučním řízení (Němec, 2013, s. 5-9).

3.4.1 Mimosoudní fáze

Charakteristickou formou řešení sporu mimo soud je přiznání finančního závazku, kdy dlužník utvrzuje věřiteli, že opravdu co do důvodu i výše neuhradil ujednanou částku a zavazuje se ji v plné výši uhradit. Pozitivní věcí pro věřitele je, že má usnadněnou důkazní pozici pro možný soudní spor a výrazně se mu prodlužuje interval, v rámci kterého je opodstatněn uplatnit nárok žalobou v soudním řízení. Příznivou

situací pro dlužníka je výhoda oddálení termínu, ve kterém je povinen vyrovnat dohodnutou částku, další předností je obvyklé dojednání splátkového kalendáře. Mimosoudním řešením sporu narůstá původní dlužná částka, kdy věřitel musí vynakládat finanční prostředky na zaslání upomínky nebo postoupení pohledávky advokátní společnosti, která je oprávněna nárokovat za jednotlivé činnosti náhradu (Balabán, 2009, s. 389 – 390).

3.4.2 Soudní a exekuční fáze

V případě, že nedojde k vyřešení situace prostřednictvím mimosoudního jednání, následuje řízení soudní, a to způsobem civilního procesu a nalézacího řízení. Soud stanovuje, který z aktérů má dle zákonného práva pravdu. K otevření soudního řízení dochází na základě podání návrhu, ve věci o peněžní částky se jedná o řízení sporná (Balabán, 2009, s. 391).

Pokud jedinec má závazky, které řádně nehradí a ke svému dluhu přistupuje s nezájmem a nechutí, tak nastává exekuční fáze, jak věřitel může svou pohledávku vymáhat. Exekuci může uskutečňovat na sobě nezávisle několik subjektů. Hlavním cílem je dosažení finančního dluhu. Před exekučním výkonem proběhnou dvě soudní řízení, kdy v prvním se zjišťuje skutečnost dluhu a dlužníkovi poukazuje možnou lhůtu na vyrovnání. V následném řízení soud reaguje na věřitele, který uplatňuje pohledávku v případě, že povinný neplní a teprve pak je možné provést exekuci. Nezbytným podkladem k zahájení exekuce je, že oprávněný musí disponovat exekučním titulem. Jedná se o pravomocné a vykonatelné rozhodnutí soudu, exekutorský zápis, notářský zápis, rozhodnutí a výkaz nedoplatků ve věcech zdravotního pojištění a sociálního zabezpečení (Janda, 2013, s. 144-145).

4 Způsoby řešení dluhové problematiky

Čtvrtá kapitola této práce popisuje možnosti, jak řešit dluhovou problematiku. Jednou z možností je vyhledání odborného sociálního poradenství, které by mělo být dostupné všem lidem bez rozdílu. Můžeme ho vnímat, jako podporu lidem, kteří se ocitli ve svízelné finanční situaci, ale také těm, kteří nedisponují dostatečnou finanční gramotností.

4.1 Dluhové poradenství

Dluhové poradenství poskytuje zadluženým jedincům možnost řešení své finanční situace. Postup poradenství a účinnost součinnosti s klienty jsou rozdílné podle vybraných cílových skupin a fáze zadlužení, ve které se jedinci nacházejí. Dluhové poradenství může probíhat na základě konzultace prostřednictvím poradce sociálně kompetentním klientům, ale také terénní formou v přirozeném prostředí jedinců, kteří žijí na okraji společnosti a pro řešení své nepříznivé finanční situace potřebují stálou spolupráci a pomoc dluhového poradce. Cílem dluhového poradenství je podat lidem informace, které jim pomůžou nalézt optimální způsob řešení ke stabilizaci jejich finanční situace. Schopnosti splácet nedoplatky a předejít dalšímu nárůstu dluhu. Optimálním cílem dluhového poradenství je jedinec, který se už nenachází v situaci předlužení. Jsou to osoby, které zvládají splácet v daném termínu a peněžní závazek progresivně nenarůstá (Matoušek, 2013, s. 452).

Dluhové poradenství je poskytováno v rámci komerčního a nekomerčního sektoru. V oblasti komerčního poradenství je nabízen určitý produkt k jeho prodeji, v případě dluhové poradenství se jedná o ucelení návrhu na vyhlášení osobního bankrotu. Nekomerční neziskové poradenství nabízí jako produkt rozhovor, analýzu a nabídku řešení. Vychází ze situace klienta a také je součástí celého procesu řešení vypořádání se s peněžními problémy klienta (Besedová, 2014, s. 15).

V rámci nekomerčního poradenství se zadlužení lidé mohou obrátit na nestátní neziskové organizace. Patří sem občanská sdružení, nadace, obecně prospěšné společnosti, zájmové a církevní organizace a podpůrné spolky (Matoušek a kol., 2001, s. 173).

4.1.1 Sociální poradenství

V rámci odborného sociálního poradenství dle § 37 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, je dluhové poradenství poskytováno řadou nestátních neziskových organizací.

Sociální poradenství podává lidem v nepříznivé sociální situaci důležité informace potřebné pro řešení jejich situace. Základní sociální poradenství je prvkem veškerých sociálních služeb. Odborné sociální poradenství nabízí zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a podporu při prosazování práv a zájmů. Služba je poskytována bezplatně (Krahulcová, 2014, s. 6).

V České republice prozatím nebyl stanoven žádný jednotný podklad, ani komplexní postup, který by určoval poskytování dluhového poradenství. Každá poradna si tak musí vytvořit vlastní metodiku, která je podkladem poradenské služby. Následující informace vycházejí z praxe Občanské poradny Plzeň. Dluhové poradenství je založeno na základě bezplatnosti, diskrétnosti, nestrannosti a svobodě. Cílem je nalézt účinné způsoby řešení pro jedince v náročné finanční situaci. Prostředkem pro dosažení cíle jsou individuální setkání a konzultace orientované na zmapování veškerých dluhů, příjmů a výdajů a vytvoření strategie pro další postup s věřiteli. Hlavní podmínkou pro poskytnutí služby je plné rozhodnutí jedince řešit svoje závazky vůči věřitelům a aktivně se podílet na dohodnuté strategii. Poradenství není orientováno pouze na finanční oblast dlužníka, ale je zaměřeno na posouzení celkové životní situace (Syrůvková, Machalíček, 2008, s. 63).

4.1.2 Složky dluhového poradenství

Dluhové poradenství popisuje Libišová – Svobodová, která rozeznává tři složky dluhového poradenství.

První složka - je samotnou prevencí před vznikem svízelné finanční situace. Podstatou dluhového poradenství je naučit klienta vhodně rozpoznat možnosti splácení půjčky, hospodaření v oblasti domácího rozpočtu a objasnění pojmu zodpovědného zadlužování.

Druhá složka – je stav, kdy jedinec řádně plní své závazky, ale v nečekaných situacích, kdy dojde k poklesu finančních prostředků, se již nedokáže s danou situací vypořádat. Smyslem poradenství v této fázi je klienta přesvědčit o nezbytnosti rychlého

jednání s věřiteli, informování o jeho nečekané situaci a navrhnutí spolupráce pro další postup k řešení.

Třetí složka – je situace, kdy jedinec má závazky již v takovém stupni, že jednání s věřiteli není možné. Obvykle klient již čelí soudnímu nebo exekučnímu vymáhání pohledávky. Cílem poradenství je seznámit klienta o jeho právech a průběhu exekuce. Upozornit na způsob, jakým se může bránit v případě, že proces neprobíhal zákonným způsobem (Libišová-Svobodová, 2012, s. 5).

Další nezbytnou fází dluhového poradenství je zjištění všech klientových závazků vůči věřitelům a vyčíslení jednotlivých dluhů. Aktuální stav a písemné vyjádření slouží k vytvoření závěrečného soupisu všech dlužnickových pohledávek. Následným krokem poradce je vytvoření analýzy příjmů a výdajů klienta s následným provedením rodinného rozpočtu, kdy cílem je:

- rozbor veškerých rodinných příjmů,
- hledání dalších možností finančních příjmů,
- rozbor veškerých výdajů,
- hledání možných úspor ve výdajích (Syrovátková, Machalíček, 2008, s. 71).

Na základě zjištěné peněžní analýzy je možné sestavit reálný splátkový kalendář pro jednotlivé věřitele.

Ze zkušeností Občanské poradny Plzeň vyplývá, že již setkání uživatele s poradcem, který je seznámen s oblastí dluhového poradenství, a na základě postupného vedení pracovníkem dochází u daného uživatele k výraznému posílení svého sebevědomí a sebekritiky. Výrazným pokrokem se jeví to, že klient je pak svou nepříznivou životní situací schopen začít řešit (Syrovátková, Machalíček, 2008, s. 71).

4.2 Občanská poradenská centra

V roce 2011 byla založena otevřená širší odborná platforma s označením Aliance proti dluhům, která se věnuje problematice předluženosti. Tento podnět vyplynul ze zkušeností veřejnoprávních, profesních a nestátních subjektů, které se zaměřují na řešení problémů spojených s předlužeností osob, kteří se nacházejí převážně v neřešitelné situaci. Vybudování Aliance proti dluhům bylo podpořeno zástupci odboru prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR, Probační a mediační

služby ČR a Sdružení pro probaci a mediaci v justici (Ministerstvo vnitra ČR, 2017, s. 1).

V současné době má Aliance 29 členů a je zastoupena Ministerstvem spravedlnosti ČR, Ministerstvem financí, Úřadem veřejného ochránce práv, Pražské správou sociálního zabezpečení, Asociací občanských poraden, Charitou Zábřeh, Vězeňskou službou ČR, Radou vlády pro záležitosti romské menšiny, Úřadem vlády ČR a dalšími (Rubikon Centrum, 2012, s. 1).

V základním prohlášení Aliance proti dluhům se konstatuje, že v uplynulých letech byla uskutečněna řada studií a projektů, které dokládají, že zadluženost nebezpečným rizikem převážně pro osoby s nižší finanční gramotností. I přes velkou snahu státních i nestátních subjektů v posledních letech navýšit podvědomí o nebezpečí půjčování peněz, je pro některé jedince již bohužel pozdě (Rubikon Centrum, 2012, s. 2).

Aliance usiluje o rozvoj procesu široké diskuze a hledat podporu pro vlastní cíle, které si určila ve svém základním prohlášení:

- rozšiřování a posilování peněžního vzdělávání a rozmnožení sítě finančních poraden,
- regulace uměřenosti smluvních sankcí při neuhrazení úvěru, půjček a dalších finančních služeb,
- opora přijetí zákona o poskytování právní pomoci,
- zvážení právní regulace registrů dlužníků,
- orientace na monitoring praxe využívání rozhodčích doložek,
- vytvořit alternativní způsoby oddlužení pro dlužníky (Rubikon Centrum, 2012, s. 2).

V organizaci Aliance proti dluhům působí několik pracovních skupin, které se zaměřují na spotřebitelské úvěry, finanční vzdělávání, vymáhání pohledávek a oddlužovací programy. Řada souvisejících problémů uložených v základním prohlášení Aliance se opakovanou aktivitou zdařilo zapracovat do zákonných změn (Rubikon Centrum, 2012, s. 2).

Aliance proti dluhům a její specializovaná práce je ušlechtilým příkladem toho, kdy v oblasti provázané odborné sítě mezi státními orgány a nestátními neziskovými organizacemi dochází v rámci součinnosti a dialogu k uskutečnění dílčích řešení souvisejících s předlužeností lidí.

4.3 Insolvency

Velmi často je poslední možností pro zadlužené lidi řešit svou situaci podáním insolventního návrhu spojeného s návrhem na povolení oddlužení. Oddlužení má jedince motivovat k tomu, že splatí 30% vlastních nezajištěných závazků (Ministerstvo spravedlnosti ČR).

Statistiky ukazují, že za první pololetí roku 2017 bylo v ČR podáno celkem 14 846 návrhů na osobní bankrot a z toho 13 705 u fyzických osob. Povolený osobní bankrot u fyzických osob byl u 2 400 osob (Ministerstvo spravedlnosti ČR).

4.3.1 Insolvenční řízení

Insolvenční řízení znamená nemožnost dlužníka hradit své závazky. Pro jedince představuje oddlužení nebo osobní bankrot. Veškerou problematiku pojímá zákon č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Insolvence je možným východiskem pro jedince, kteří se dostali do úpadku, nebo jim úpadek hrozí. Dle § 3 odst. 1 insolvenčního zákona je dlužník v úpadku, pokud má mnoho věřitelů, finanční závazky spojené s lhůtou delší než 30 dnů po splatnosti a tyto závazky není schopen naplnit (Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení č. 182/2006 Sb.). Oddlužení neboli insolvenční postup je možný, pro fyzické osoby, které nepodnikají a to ve dvou formách:

- nabytí majetku prostřednictvím dražby,
- prostřednictvím splátkového kalendáře (Bezplatná právní poradna, 2012, s. 1).

Insolvenční řízení může započít věřitel nebo dlužník na podkladě návrhu, jehož zpracování a sestavení je poměrně náročné. Je nutno shromáždit a doložit veškeré požadované podklady včetně ověřených podpisů. Proto je vhodné se v této situaci obrátit na odborníka. Insolvenční návrh musí zahrnovat označení dlužníka a osob, které disponují pravomocí jednání, náležitosti o očekávaných příjmech dlužníka po dobu pěti let, informace o příjmech dlužníka za poslední tři roky, plán způsobu oddlužení, soupis majetku a seznam závazků s upřesněním věřitelů a dokumenty stvrzující úpadek (Abivia, 2013, s. 1).

Dalším způsobem řešení platební neschopnosti jedince je konkurs, reorganizace a výjimečné způsoby řešení úpadku, které ukotvuje legislativa pro určité subjekty nebo druhy případů (Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení č. 182/2006 Sb.).

Konkurs vymezuje insolvenční zákon jako možnost vyřešení úpadku, kdy nastane zpeněžení majetkové podstaty, a tím dochází k uspokojení pohledávek věřitelů. Neuplatněné pohledávky však nezanikají (Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení č. 182/2006 Sb.). V této fázi to představuje, že dlužníkovi se zpeněží majetek, z výnosu jsou vyrovnány veškeré závazky, a pokud nebudou spokojeni všichni věřitelé, finanční pohledávky se budou vymáhat dále.

Reorganizace přichází v případě, že dlužníkem je podnikatel. Probíhá úprava vlastní firmy, kdy jsou uspokojovány pohledávky věřitelů (Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení č. 182/2006 Sb.).

Oddlužení je možné vykonat dvěma způsoby, a to zpeněžením majetkové podstaty a realizováním splátkového kalendáře. V rámci zpeněžení majetkové podstaty dochází k prodeji dlužníkovy vlastnictví a úhrady pohledávek (Ministerstvo spravedlnosti ČR). Jedná se o podobu konkursu s tím rozdílem, že v případě zpeněžení majetkové podstaty je dlužník vysvobozen od dalších pohledávek. V situaci hrazení splátkového kalendáře dlužník po dobu pěti let hradí poměrný díl z vlastních příjmů svým věřitelům. Výše úhrady se shoduje jako u exekuce pro přednostní pohledávky (Balabán, 2011, s. 386).

4.4 Vybraná poradenská centra

Asociace občanských poraden

Asociace je navazující organizací Sdružení pro vybudování sítě občanských poraden, které vzniklo v roce 1997 a bylo přejmenováno na Asociaci občanských poraden v roce 1998. Nyní Asociace seskupuje 40 občanských poraden, jejich detašovaných pracovišť a jednatelství, dohromady v 83 místech v České republice. Za celý rok poradny odpoví téměř na 76 tisíc otázek. Cílovou skupinou jsou lidé v náročné životní situaci. Poradny převážně napomáhají osamělým rodičům, lidem bez zaměstnání, národnostním menšinám nebo osobám žijícím na hranici životního minima (Asociace občanských poraden, 2010, s. 1).

Občanské poradny zahájily specializované finanční poradenství poskytovat na základě pilotního projektu orientovaného na rozvoj této problematiky koncem roku

2006. Do projektu s názvem Dluhové poradenství byly z počátku zapojeny jen dvě poradny. Nyní je poradenství zastoupeno ve všech krajích ČR. Občanské poradny také nabízejí semináře pro širokou veřejnost orientovanou na prevenci předlužení (Bajer, 2009, s. 5-6).

Občanské sdružení SPES

Sdružení SPES je orientováno na podporu lidem v náročné finanční situaci, do které se dostali z příčin nemožnosti hradit vlastní pohledávky. Hlavním cílem sdružení je podávat odborné rady jedincům, kteří se ocitli v dluhové pasti, takovým způsobem, aby uchopili vlastní situaci a dokázali ji řešit vlastními silami a v mezích zákona. Organizace spolupracuje mimo terénních pracovníků s týmem právníků, ekonomů a psychologů. Současně je i školícím institutem, který svými projekty přispívá ke zvýšení ekonomické gramotnosti obyvatelstva. Počínajícím pilířem činnosti SPES je poradenství v oblasti předlužení rodiny, které je provozováno prostřednictvím internetového kontaktu od února 2006. Projekt „Nic není zadarmo“, je uskutečněn ve spolupráci s Krajským úřadem Olomouckého kraje od září 2007, který poskytuje osobní poradenství. Činnost s klienty dělí do tří skupin – práci s nemajetným jedincem (ochrana dlužníka), průběh práce s klientem s omezeným příjmem (dohoda s věřiteli) a činnost s klientem, který disponuje dostatečným příjmem (insolvenční řízení). Následujícím pilířem je vzdělávání veřejnosti, sociálních pracovníků, studujících a pedagogů středních škol. Projekty peněžního vzdělávání středoškoláků jsou směřovány na zásadách hospodaření a ukazatelích různých nástrah ve finanční sféře (SPES, 2011, s. 1).

Na základě informací lze upozornit na dvě otázky:

Nejběžnější předpoklady stát se dlužníkem:

- lidé závislí na alkoholu a drogách,
- patologičtí hráči,
- jedinci s poruchou osobnosti,
- lidé s duševním onemocněním,
- jedinci sociálně, ekonomicky a vzdělanostně slabší.

Kdo se stane dlužníkem?

- ten, kdo nedomýšlí následky svých činů,
- jedinci, kteří rozhodují impulsivně,
- osoby, které se snaží uspokojit potřeby svých blízkých,

- jedinci o které se v minulém režimu postaral vždy stát a nyní nectí povinnosti,
- lidé, kteří se nenaucili být samostatní a neberou vlastní život zodpovědně (Bajer, 2009, s. 8).

Poradna při finanční tísní

Poradna při finanční tísní je obecně prospěšná společnost, která vznikla v roce 2008 Sdružením českých spotřebitelů a Českou spořitelnou. V současné době má pobočky v Praze a Ostravě a mnoho výjezdních poraden. Nabízí poradenství lidem, kteří jsou v situaci, kdy nemohou řádně a včas splácet své dluhy. Dále je zaměřeno na vysvětlení zodpovědného zadlužování. Poradna se zaměřuje na zpracování návrhů oddlužení dle insolvenčního zákona. Cílem činnosti je poskytování souhrnného finančního poradenství. Zákazníkům napomáhá zhodnotit a analyzovat jejich peněžní situace a nabídnout další možnosti řešení. Mimo osobních konzultací poradna nabízí také telefonickou linku pomoci (Kopřivová, 2009, s. 14).

Vedle poradenské činnosti zaměstnanci navštěvují i různé školy, firmy, azylové domy, státní i nestátní organizace, kterým sdělují nejúčinnější postupy, jak se nedotknout rizikům spojených s předlužením a jak napomáhat zdravému půjčování peněžních prostředků (Poradna při finanční tísní, 2015, s. 1).

Poradna neposkytuje pomoc ani informace klientům, kteří jsou dlouhodobě bez trvalého příjmu, žijícím z dávek státní sociální podpory nebo osobám bez jakéhokoliv příjmu (Kopřivová, 2009, s. 15).

Člověk v tísní

Obecně prospěšná společnost byla založena jako humanitární organizace s cílem pomáhat v krizových oblastech a podporovat dodržování lidských práv ve světě. Během svého působení dopravila stovky zásilek s přímou humanitární pomocí a realizovala projekty v různých zemích Evropy, Asie i Afriky. Vlastními projekty se reprezentuje i v České republice, kde probíhají Programy sociální integrace, které pomocí terénní sociální práce řeší znepokojivou situaci v sociálně vyloučených lokalitách (Kopřivová, 2009, s. 12).

Zaměstnanci poradny a terénní sociální pracovníci svým poradenstvím na sebe úzce navazují. Napomáhají klientům kontaktovat věřitele, sjednávat splátkové kalendáře, najít řešení a vymanit se z dluhové pasti. Mimo přímé práce s jedincem se organizace snaží i o systémové změny. V rámci různých kampaní se organizace podílí na

odstraňování příčin, které vedou k nadměrnému předlužení obyvatel (Člověk v tísni, 2015, s. 2).

Občanské sdružení IQ Roma servis

Občanské sdružení bylo založeno v roce 1997 v Brně jako dobrovolná nestátní nezisková organizace. Předmětem tohoto sdružení je hledání a analyzování potřeb a zdrojů v sociálně vyloučených, především romských komunitách. Součástí práce je zaměření na podporu a vytváření podmínek k narůstání sociálních, občanských, ekonomických, pracovních a vzdělávacích možností u jednotlivců, rodin a komunit ohrožených sociálním vyloučením (IQ Roma Servis, 2012, s. 1).

Cílem činnosti občanského sdružení je klient, který bere zodpovědně řešení svých závazků a za své jednání bere odpovědnost. K těmto cílům musí být nápomocna také společnost, která by měla dát možnost lidem důstojné a bezpečné vyřešení vlastních problémů (IQ Roma Servis, 2012, s. 1).

4.4.1 Dluhové desatero

Soupis rad a návodů, které předávají pracovníci poradny svým klientům:

- 1) Pořizujte si to, co opravdu potřebujete. Půjčujte si na prevenci a péči o zdraví, nebo na takové věci, které budete využívat i po uhrazení všech splátek.
- 2) Pořizujte si zboží, které odpovídá skutečným potřebám. Značkové zboží a vzhled představuje polovinu ceny.
- 3) Za jistých podmínek může být prospěšnější si půjčit od banky i přesto, že vyřízení požadavku trvá delší dobu.
- 4) V rámci úvěru si zjišťujte veškeré poplatky, povinná pojištění a hodnotu úvěrového účtu. Srovnávejte konečnou cenu v případě, že se rozmyslíte mezi více úvěry.
- 5) Zjistěte si výši smluvní pokuty, které mohou být nepřiměřené.
- 6) Po odečtení všech nákladů a splátek by v rodinném rozpočtu mělo zůstat ještě 20%.
- 7) Dohodu o smlouvě prostudujte i se smluvními podmínkami a nestvrzujte podpisem nic, čemu řádně nerozumíte.
- 8) Nepodepisujte dohodu o smlouvě, jestliže je podmínkou povolení inkasa z účtu nebo součástí smlouvy je nevyplněná směnka.

- 9) Nepořizujte si půjčku ani splátkový nákup, pokud ručíte za půjčku známému a neznáte dobře jeho finanční situaci.
- 10) Život s dluhy neberte na lehkou váhu, v případě problémů s hrazením je v ohrožení celá rodina. Než dojde k podpisu smlouvy o půjčce, poradte se v občanské poradně (Asociace občanských poraden, 2010, s. 1).

II. Empirická část

5 Metodologie výzkumu

Cílem diplomové práce je charakterizovat problematiku zadluženosti lidí a srovnat zkušenosti a postoje k sociálnímu poradenství u zadlužených osob ve vybraných regionech ČR. Identifikace cíle bude prokázána analýzou a následným vyhodnocením dotazníkového šetření, které potvrdí či vyvrátí stanovené hypotézy.

Hypotéza je vědecký předpoklad, jak uvádí Gavora (2000, s. 50), a také vysvětluje, že základní orientaci výzkumu určuje výhradně výzkumný problém. Nevyjadřuje jiné informace nezbytné na jeho směřování. Tyto údaje se stanovují v hypotézách, které výzkumný problém rozdělují na menší, jsou přesnější a řídí linii celého výzkumu.

Chráska (2007, s. 18) konstatuje, že problém je otázka, která se dotazuje, jestli existuje vztah mezi jevy, hypotéza je podmíněným výrokem o souvislosti mezi proměnnými. Lze říci, že hypotézy jsou prognózou o vztazích mezi proměnnými.

5.1 Organizace výzkumu

Organizace výzkumu je rozdělena na několik částí. První část se skládá ze sběru základních poznatků vztahujících se k zadluženosti lidí. Informace jsem čerpala od autorů, kteří se dané problematice věnují. Na základě získaných poznatků jsem stanovila cíl výzkumu a výzkumné hypotézy.

Další fází je samotný výzkum. Výzkumné šetření diplomové práce jsem realizovala prostřednictvím kvantitativního výzkumu, který umožňuje na větším počtu respondentů získat objektivní obraz sledovaného jevu. Metodologickým nástrojem výzkumu byl dotazník, prostřednictvím kterého byly písemnou formou získány informace vztahující se ke sledované problematice. „Samotný dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně.“ (Chráska, 2007, s. 163).

Třetí část výzkumu je zaměřena na zpracování dotazníku. Poslední fáze výzkumného šetření náleží vyhodnocení výzkumu a hypotéz.

5.2 Stanovení výzkumných cílů

Hlavním cílem výzkumného šetření je srovnat zkušenosti a postoje k sociálnímu poradenství u studentů, zaměstnanců, osob bez zdanitelných příjmů, osob samostatně výdělečně činných a důchodců.

Dílčí cíle zjišťují, zda existuje:

- rozdíl mezi pohlavím a důvodem zadluženosti,
- rozdíl mezi sociálním statutem respondentů a důvodem zadluženosti,
- rozdíl mezi kategoriemi respondentů a přístupem k řešení dluhů,
- rozdíl mezi kategoriemi respondentů a schopnosti vystačit si v domácnosti s měsíčními příjmy,
- rozdíl mezi počtem mužů a žen, kteří se již někdy ocitli v dluhové pasti.

5.3 Výzkumné otázky

Před vytvořením dotazníku jsem si nejprve formulovala tyto výzkumné otázky.

Výzkumná otázka č. 1: Existují stejné důvody zadluženosti u mužů a žen?

Výzkumná otázka č. 2: Souvisí důvody zadluženosti se sociálním statutem?

Výzkumná otázka č. 3: Přístupují k řešení zadluženosti všichni stejně?

Výzkumná otázka č. 4: Existují rozdíly mezi kategorií respondentů a tím, jak je jejich domácnost schopna vycházet s měsíčními příjmy?

Výzkumná otázka č. 5: Využívají sociální a dluhové poradenství stejně klienti v malých a velkých městech?

5.4 Formulace věcných hypotéz

V návaznosti na výzkumné otázky a cíle výzkumu jsem zformulovala následující hypotézy:

Hypotéza č. 1

H₁₀ : Důvody zadluženosti u mužů a žen nejsou stejné.

H_{1A} : Důvody zadluženosti u mužů a žen jsou stejné.

Hypotéza č. 2

H₂₀: Důvody zadluženosti respondentů nesouvisí s jejich sociálním statutem.

H_{2A}: Důvody zadluženosti respondentů souvisí s jejich sociálním statutem.

Hypotéza č. 3

H₃₀: K řešení zadluženosti nepřístupují všichni stejně.

H_{3A}: K řešení zadluženosti přístupují všichni stejně.

Hypotéza č. 4

H₄₀: Neexistuje statisticky významný rozdíl mezi kategorií respondentů a tím, jak je jejich domácnost resp. rodina schopna vycházet se svými měsíčními příjmy.

H_{4A}: Rozdíl mezi kategorií respondentů a tím, jak je jejich domácnost resp. rodina schopna vycházet se svými měsíčními příjmy je statisticky významný.

Hypotéza č. 5

H₅₀: Sociální a dluhové poradenství není klienty v malých a velkých městech využíváno stejně.

H_{5A}: Sociální a dluhové poradenství je klienty v malých a velkých městech využíváno stejně.

Hypotéza č. 6

H₆₀: Sociální a dluhové poradenství není klienty s různým vzděláním využíváno stejně.

H_{6A}: Sociální a dluhové poradenství je klienty s různým vzděláním využíváno stejně.

Na základě stanovených hypotéz byly zvoleny indikátory a podle nich pak zformulovány otázky do dotazníku. Dotazník je přílohou 1 této práce.

5.5 Charakteristika výzkumného vzorku

Výběr výzkumného vzorku nebyl založen na žádných konkrétních kritériích. Výzkumný soubor byl vybrán náhodně, kdy respondenti vyplnili dotazník na základě dobrovolného rozhodnutí. Souborem se v tomto případě rozumí studenti, zaměstnanci, osoby samostatně výdělečně činné, osoby bez zdanitelných příjmů a důchodci v České republice. Výzkumným souborem se stalo 437 respondentů.

Osoba samostatně výdělečně činná (dále OSVČ) je fyzickou osobou, která získává příjmy z podnikání nebo další samostatně výdělečné činnosti. OSVČ může svou činnost vykonávat jako hlavní nebo vedlejší pracovní poměr. Jednou z povinností těchto osob je odvádět na účet zdravotní pojišťovny pravidelně měsíční zálohy na pojistné, pokud není od uvedených záloh osvobozen (Vojenská zdravotní pojišťovna ČR, 2017, s. 1).

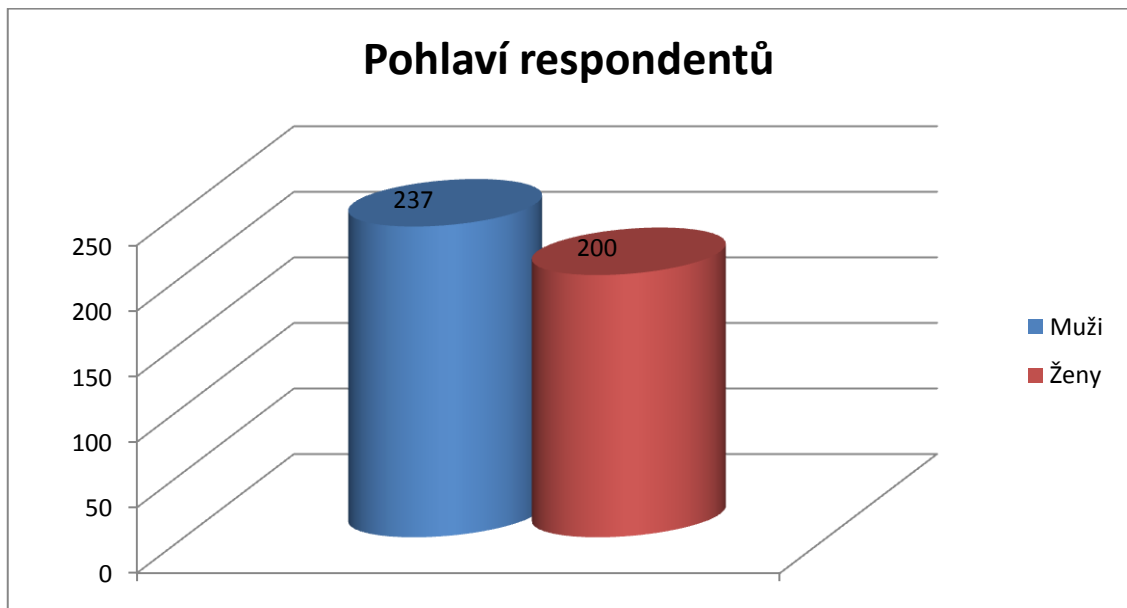
Osoba bez zdanitelných příjmů (dále OBZP) je považována osoba, která má trvalý pobyt na území České republiky a nemá příjmy ze zaměstnání, ze samostatně výdělečné činnosti a není za ni plátcem pojistného stát. Povinností této osoby je hradit si zdravotní pojištění v zákonem stanovené výši (Vojenská zdravotní pojišťovna ČR, 2017, s. 1).

Výzkum byl proveden metodou dotazníků, které byly nabídnuty studentům druhého a třetího ročníku Gymnázia Žamberk. Dále byly dotazníky umístěny na pobočkách Vojenské zdravotní pojišťovny ČR (dále VoZP ČR) v Olomouci, Brně a Hradci Králové. Dotazník byl také upraven do elektronické podoby a odkaz rozeslán přes sociální síť.

Pro výzkum byl záměrně zvolen vzorek respondentů z různých regionů České republiky za účelem srovnání přístupů lidí k zadluženosti i podle kritéria jejich sociálního statutu a pohlaví. Veškeré údaje jsou uvedeny v tabulce č. 2 této práce.

Identifikační údaje o respondentech získané z dotazníků jsou na následujících stránkách vyjádřeny graficky:

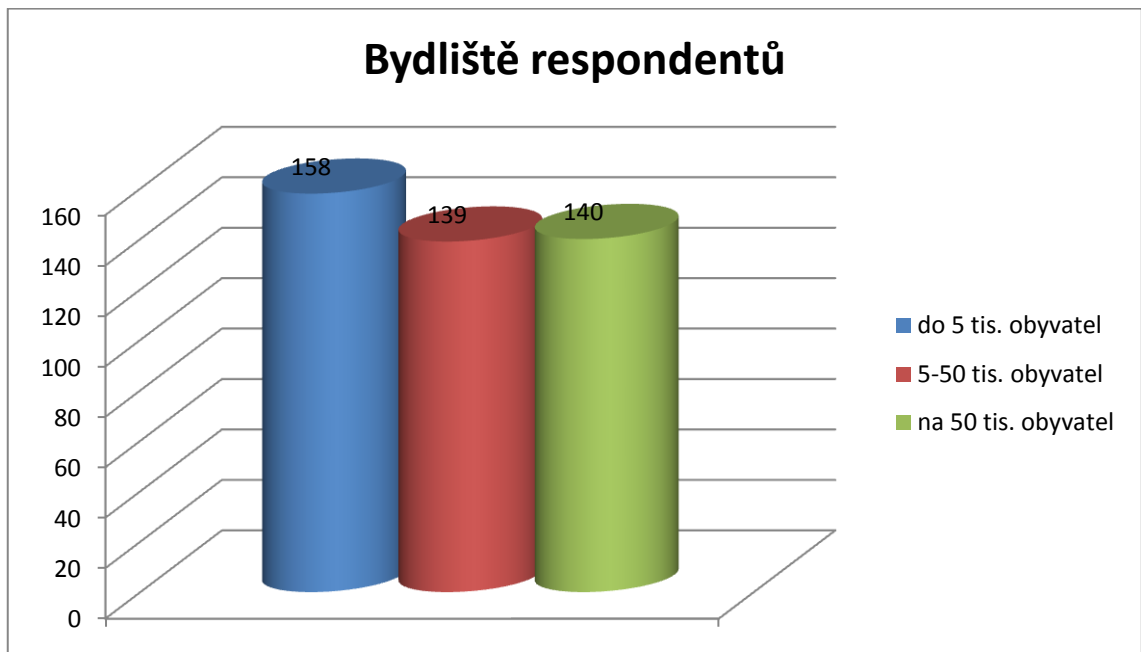
Pohlaví respondentů

Graf 1 Rozdělení respondentů dle pohlaví

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 237 mužů a 200 žen, což procentuálně představuje 54 % mužů a 46 % žen. Jedná se o vyhodnocení otázky č. 1 z dotazníkového šetření.

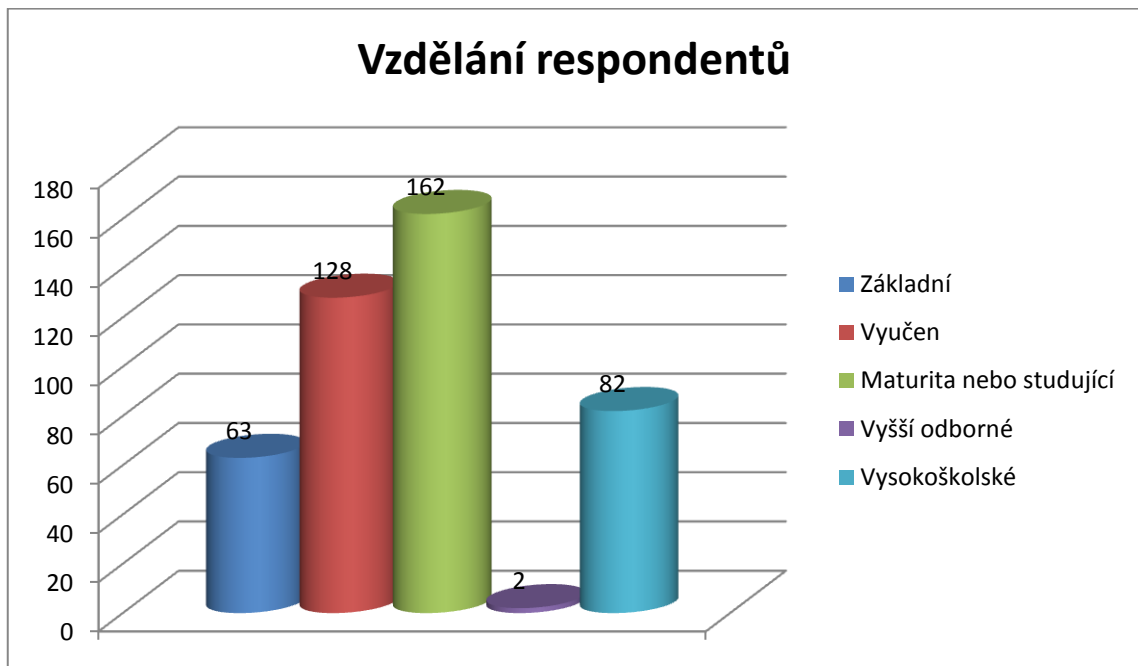
Velikost místa bydliště respondentů

Graf 2 Rozdělení respondentů dle velikosti místa bydliště

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že 158 respondentů žije v obci do 5 000 obyvatel, tedy 36 %. Obec nebo město do 50 000 obyvatel uvedlo 139 respondentů, což představuje 32 %. Bydliště nad 50 000 obyvatel označilo 140 respondentů, což činí 32 %. Jedná se o vyhodnocení otázky č. 2 z dotazníkového šetření.

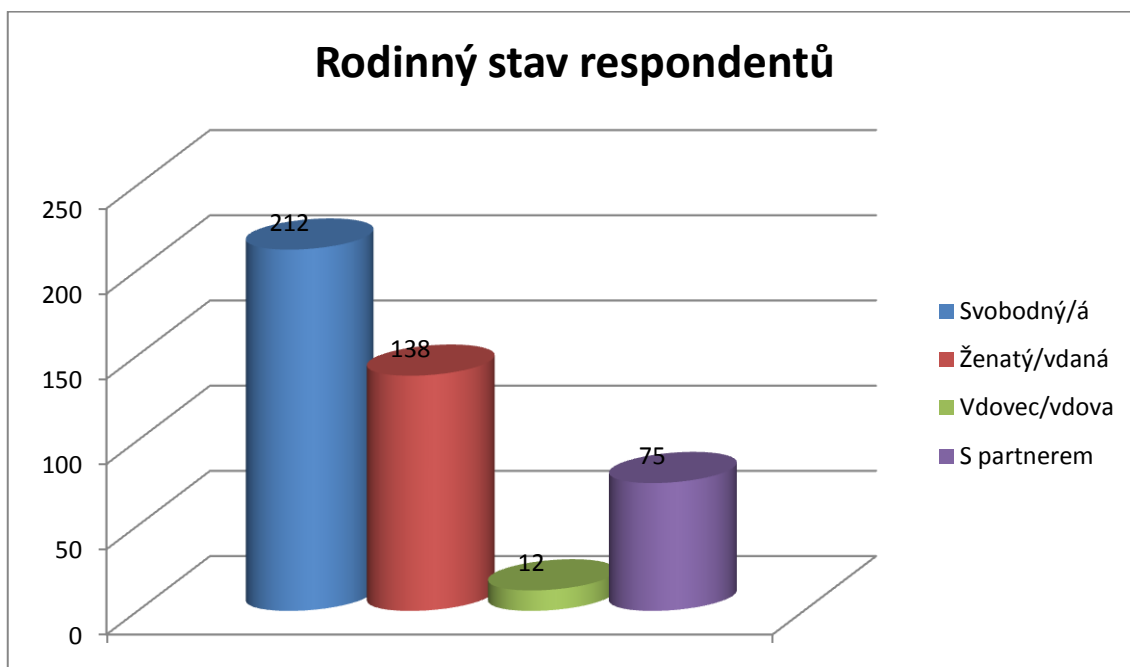
Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Graf 3 Rozdělení respondentů dle vzdělání

Ze získaných odpovědí 63 respondentů uvedlo základní vzdělání, tedy 14,42 %. Vzdělání vyučen označilo 128 respondentů, což představuje 29,29 %. Nejvýše dosažené vzdělání maturita nebo studující uvedlo 162 respondentů, což tvoří 37,07 %. Vyšší odborné vzdělání bylo zastoupeno 2, tedy 0,46 %. Vysokoškolské vzdělání uvedlo 82 respondentů a činí tak 18,76 %. Jedná se o vyhodnocení otázky č. 3 z dotazníkového šetření.

Rodinný stav respondentů

Graf 4 Rozdělení respondentů dle rodinného stavu

Na otázku rodinný stav svobodný/á odpovědělo 212 respondentů, tedy 48,51 %. Odpověď ženatý/vdaná označilo 138, což je 31,58 % respondentů. 12 respondentů z celkového počtu uvedlo rodinný stav vdovec/vdova, což představuje 2,75 %. S partnerem žije 75 tedy 17,16 % respondentů. Jedná se o vyhodnocení otázky č. 4 z dotazníkového šetření.

5.6 Metodika výzkumného šetření

Získaná data z dotazníkového šetření jsem analyzovala prostřednictvím základních procesů, třídění prvního a druhého stupně. Třídění prvního stupně poskytuje údaje o množství a rozložení znaků. Vyplněné dotazníky byly nejdříve rozčleněny na základě správného vyplnění a uvedená data byla překontrolována. Postupně jsem výsledky z dotazníků zaznamenala do tabulek.

Třídění druhého stupně má význam při zjišťování rozdílů a závislostí. Znamená to rozdělení četností tříd prvního stupně dle dalších vlastností. Výsledkem jsou kontingenční tabulky (Chráška, 2007, s. 177). Na této úrovni je možné zkoumat testování hypotéz. Ve výzkumu jsem pro zpracování dat využila statistický test chí-kvadrát.

5.6.1 Metoda sběru dat

Dotazník, který byl využit k získání dat, snadno pojme větší počet i velmi prostorově vzdálených zkoumaných osob. Výzkumné šetření bylo provedeno v termínu od 1. 1. 2017 do 31. 3. 2017. Prázdné dotazníky byly umístěny ve vylosovaných pobočkách VoZP ČR. Nacházely se v prostorách recepce organizace, kde byly k dispozici obálky a vyznačený prostor pro odevzdání anonymního dotazníku. Za účelem získání dat od studentů 18 let byl dotazník nabídnut ve třetím a čtvrtém ročníku gymnázia. Výzkumné šetření probíhalo anonymně a s osobním povolením dané organizace. Dále byl dotazník upraven do elektronické podoby a rozeslán přes sociální síť. Umístění dotazníků na sociální síti jsem zvolila z důvodů podchycení více respondentů nejen z oblasti VoZP ČR a gymnázia. Ke zpracování bylo možno využít 437 dotazníků, dalších 77 dotazníků bylo ze šetření vyřazeno z důvodu chybného nebo neúplného vyplnění.

Výzkumné šetření probíhalo na základě předvýzkumu, který byl proveden na malém vzorku respondentů. Získané dotazníky z předvýzkumu nebyly do vlastního šetření zahrnuty. Pro ucelení přehledu o výsledcích dotazníkového šetření byly odpovědi respondentů zaevidovány do jedné komplexní tabulky. Kritériem pro rozdělení tabulky je rozčlenění na respondenty dle sociálního statusu a podrobněji na muže a ženy (viz Příloha č. 2 této práce).

Dotazník, který je přílohou č. 1 této práce obsahoval 10 výzkumných otázek, kdy respondenti označovali odpovědi dle nabízených variant. Jednalo se o uzavřené otázky.

5.6.2 Metodika k analýze dat a ověřování hypotéz

Vyhodnocení hypotéz neboli dílčích cílů průzkumu, bylo provedeno testem nezávislosti chí-kvadrát. Uvedený test je používán v případech, kdy určujeme, zda existuje souvislost mezi dvěma jevy, které byly zaznamenány prostřednictvím nominálního měření (Chráška, 2007, s. 76). Pokud tedy konstatujeme, že jistý výsledek šetření je statisticky významný, označuje to, že je nepravděpodobné, že by byl způsoben pouhou náhodou (Chráška, 2007, s. 70).

V tomto výzkumu bylo zvoleno testování na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. To vyjadřuje, že pravděpodobnost, že nesprávně odmítneme nulovou hypotézu, a proto neoprávněně přijmeme hypotézu alternativní, je 5 %.

Data získané prostřednictvím dotazníkového šetření byly zapsány do kontingenční tabulky. Čísla uvedená v kontingenční tabulce vyjadřují četnosti získaných odpovědí od jednotlivých kategorií respondentů. Čísla znázorněná vpravo od tabulky a pod tabulkou jsou tzv. marginální četnosti (součty četností v řádcích a sloupcích tabulky). Marginální četnosti jsou použity k výpočtu očekávaných četností pro všechny pole kontingenční tabulky (Chráska, 2007, s. 77).

Pro test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku byl použit následující vzorec:

$$\chi^2 = \frac{(P - O)^2}{O}$$

kde:

χ^2 testovací kritérium chí kvadrát

Pskutečná četnost

Oočekávaná četnost

Vypočítaná hodnota χ^2 je ukazatelem velikosti rozdílu mezi skutečností a vyslovenou nulovou hypotézou. Pro posouzení vypočtené hodnoty je potřebné stanovit počet stupňů volnosti tabulky. Pro tabulku o r řádcích a s sloupcích se počet stupňů volnosti zjistí podle vztahu:

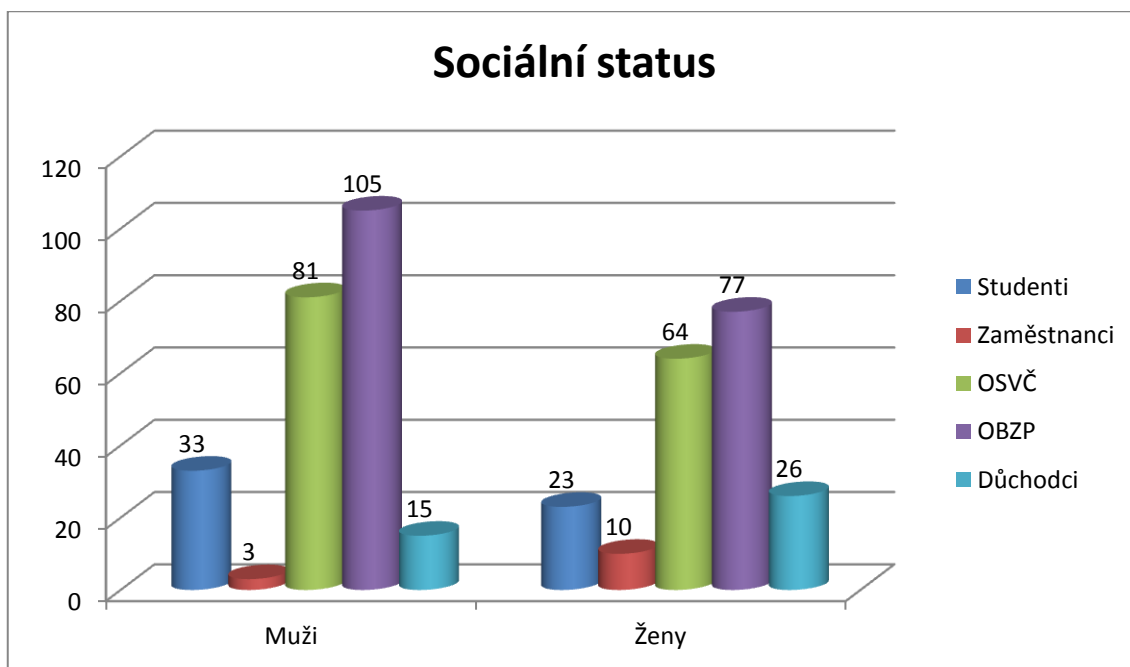
$$f = (r - 1) * (s - 1)$$

Pro vypočítaný počet stupňů volnosti a pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 zjistíme ve statistických tabulkách kritickou hodnotu testového kritéria. Dále srovnáme vypočítanou hodnotu testového kritéria s kritickou hodnotou. Nulová hypotéza bude přijata, pokud vypočítaná hodnota je nižší než hodnota kritická. V opačném případě bude přijata hypotéza alternativní (Chráska, 2007, s. 78-79).

5.7 Vyhodnocení dat

V této kapitole jsou vyhodnoceny otázky z dotazníkového šetření. Zjištěná data jsou vyjádřena absolutní hodnotou a procentuálně.

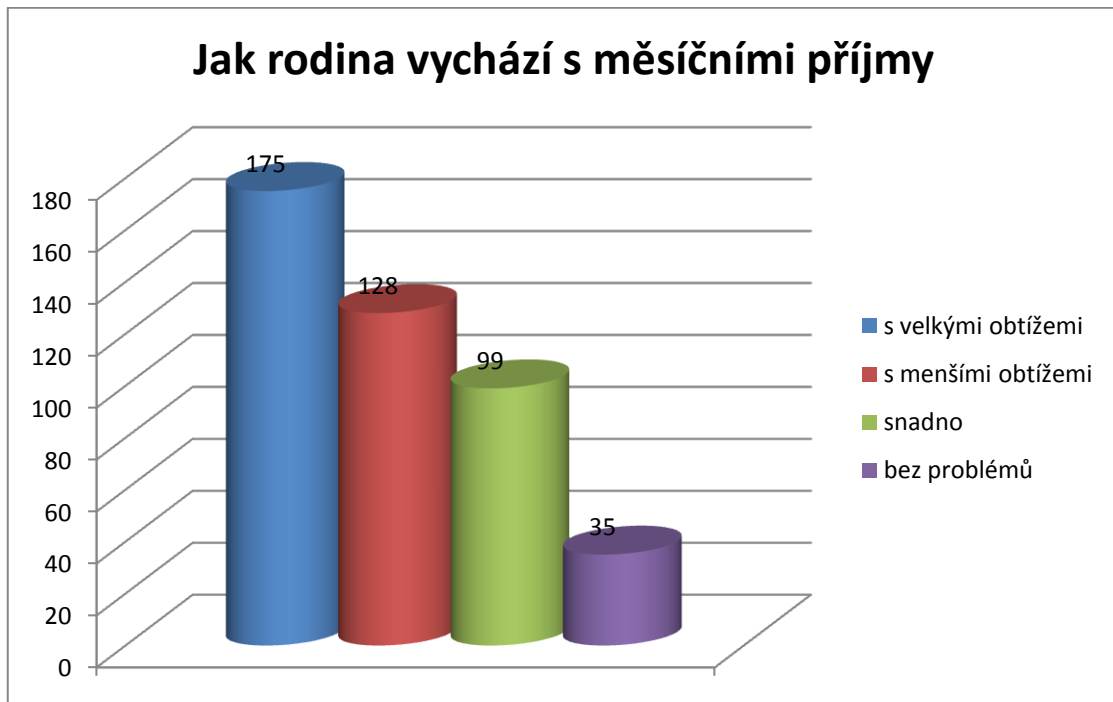
Vyhodnocení otázky č. 5: Do které kategorie respondentů náležíte?

Graf 5 Rozdělení respondentů dle sociálního statusu

Dle sociálního statusu se dotazníkového šetření zúčastnilo 33 mužů a 23 žen v kategorii studenti, 3 muži a 10 žen v kategorii zaměstnanci, 81 mužů a 64 žen v kategorii OSVČ, oblast OBZP zastupovalo 105 mužů a 77 žen, 15 mužů a 26 žen bylo v kategorii důchodci. Nejčetnější zastoupení dotazníkového šetření měla kategorie OBZP 41,65 %, s 33,18 % následovala kategorie OSVČ, dále se zúčastnilo 12,82 % studentů a 9,38 % důchodců. Nejméně respondentů bylo zastoupeno v kategorii zaměstnanci 2,97 %.

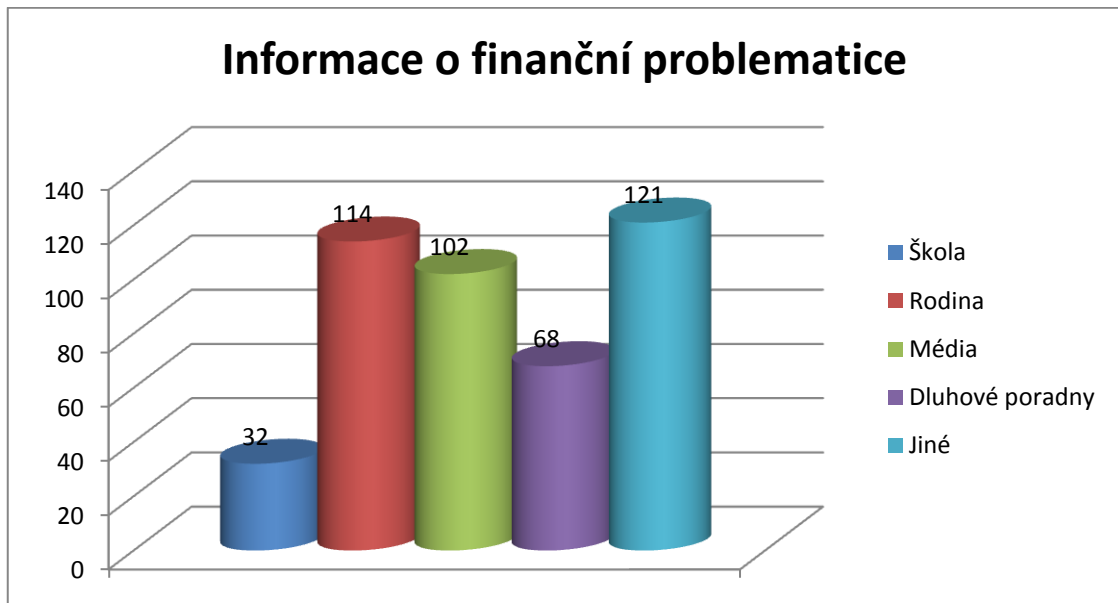
Vyhodnocení otázky č. 6: Jak Vaše rodina (domácnost) vychází s měsíčními příjmy?

Graf 6 Rozdělení respondentů, jak vychází s měsíčními příjmy

Z uvedeného grafu vyplývá, že 175 respondentů vychází s měsíčními příjmy s velkými obtížemi, což představuje 40,04 %. S menšími obtížemi vychází 128 respondentů, tedy 29,29 %. Dalších 99 respondentů 22,66 % označilo odpověď „ docela snadno“ a „bez problémů“ vychází s měsíčními příjmy 35 respondentů, což je 8,01 %.

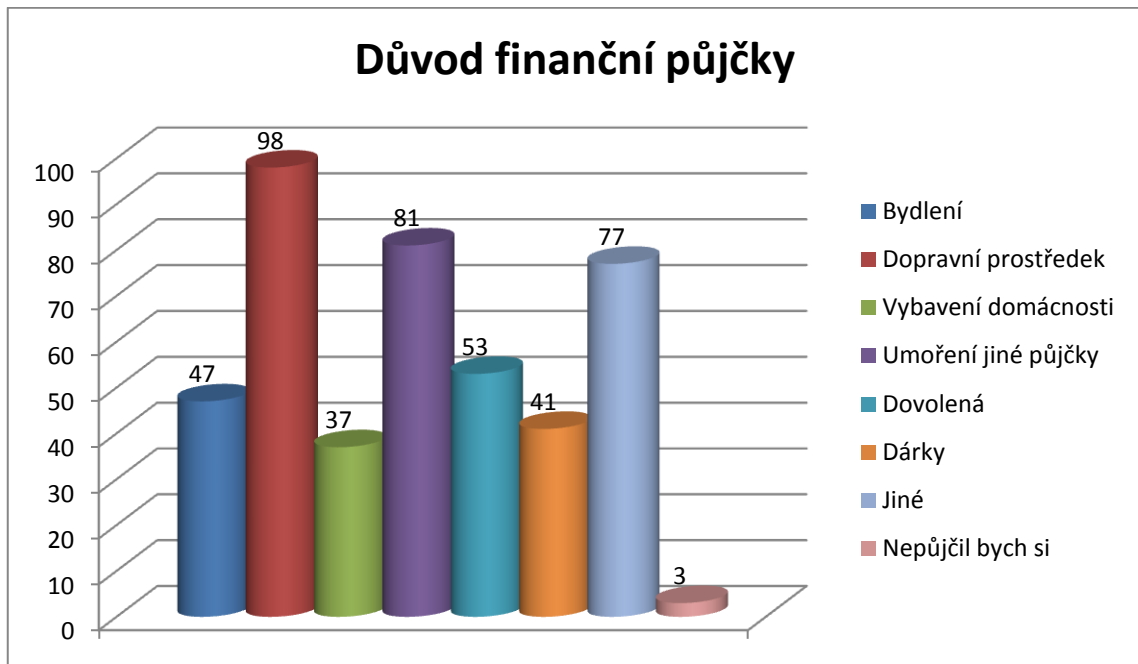
Vyhodnocení otázky č 7: Kde jste získal (a) nejvíce informací o problematice financí – úvěry, domácí rozpočet, zadlužování, důsledky zadlužování, apod.?

Graf 7 Rozdělení respondentů dle získaných informací o finanční problematice

Dotazníkové šetření ukázalo, že 32 respondentů získalo nejvíce informací o problematice financí ve škole 7,33 %. Dále 68 respondentů 15,56 % označilo, že informace získali z dluhových poraden. Média jako zdroj informací uvedlo 102, což představuje 23,34 %. 114 respondentů 26,09 % odpovědělo „rodina a přátelé“, kde získali nejvíce informací o uvedené problematice. S počtem 121 respondentů výzkumu 27,68 % uvedlo jako zdroj informací „jiné“.

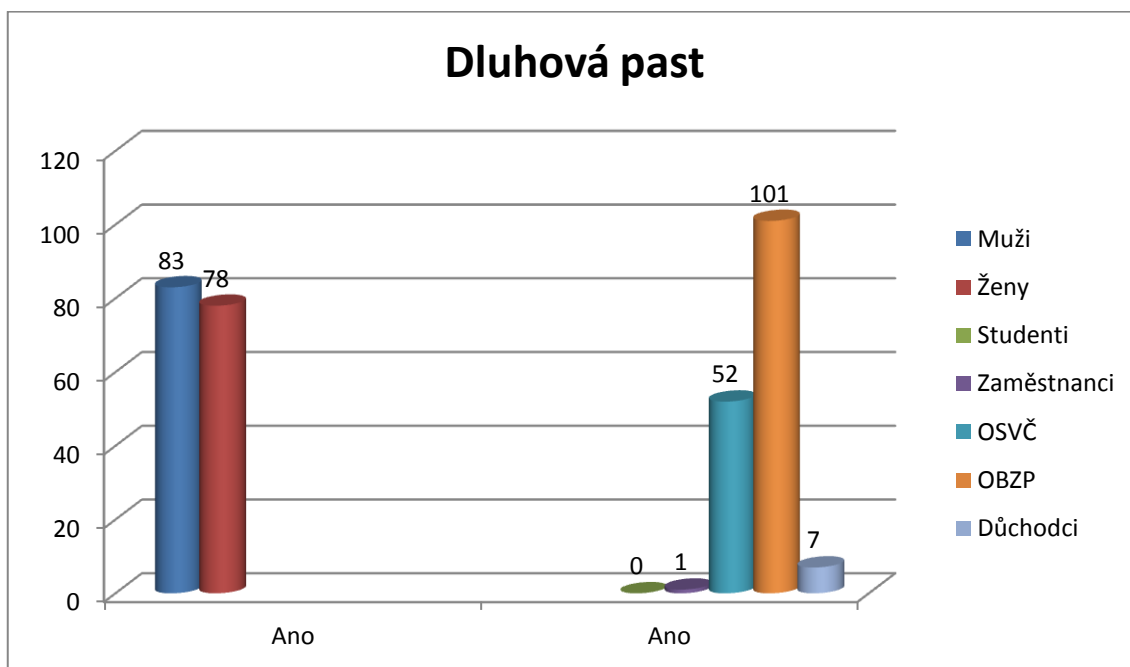
Vyhodnocení otázky č. 8: Na co jste si v minulosti půjčili (nebo byste byli ochotni si půjčit) finanční prostředky?

Graf 8 Rozdělení respondentů dle důvodů finanční půjčky

Z výše uvedeného grafu plyne, že důvodem finanční půjčky je pro 98 respondentů, což je 22,43 % dopravní prostředek. 81 respondentů 18,54 % uvedlo umoření jiné půjčky. Odpověď „jiné“ zvolilo 77 respondentů výzkumu, což představuje 17,62 %. Dovolenou, jako důvod finanční půjčky označilo 53, tedy 12,13 %. Bydlení uvedlo 47 respondentů, což je 10,75 %. Dále 41 respondentů 9,38 % odpovědělo na „dárky“. 37 respondentů 8,46 % uvedlo jako důvod půjčky „vybavení domácnosti“. Pouze 3 respondenti uvedli, že by si nikdy nepůjčili, což je 0,69 %.

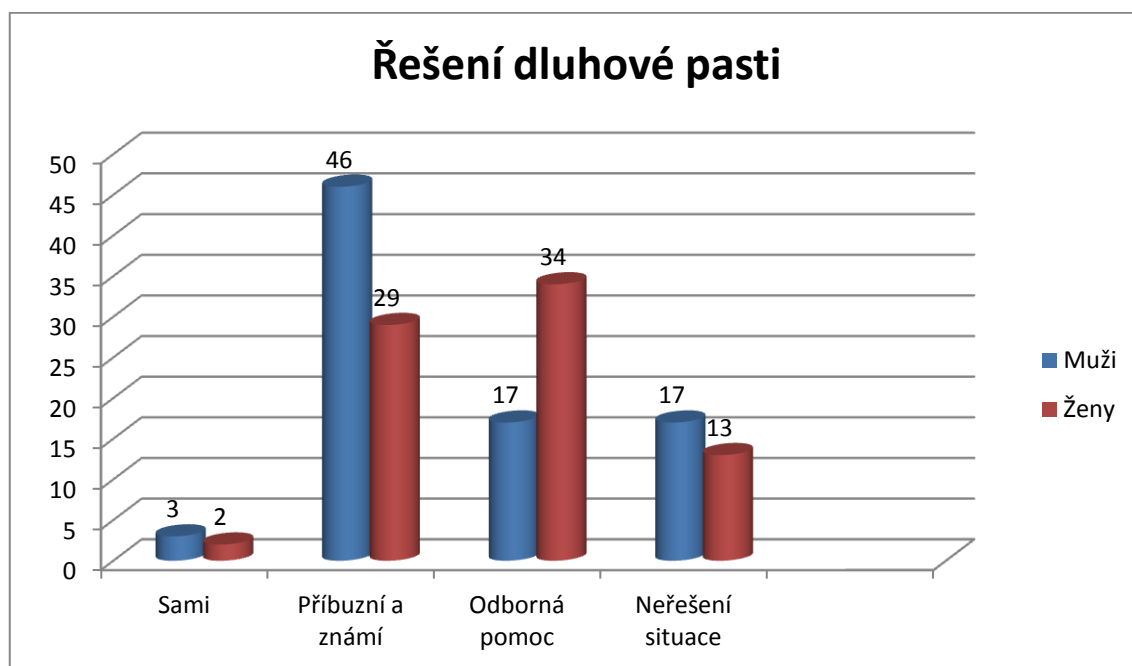
Vyhodnocení otázky č. 9: Ocitli jste se již někdy v dluhové pasti?

Graf 9 Rozdělení respondentů, kteří se již někdy dostali do dluhové pasti

Rozdělení respondentů, kteří se již někdy dostali do dluhové pasti je následující: 161 respondentů z celkového počtu uvedlo, že po dobu několika měsíců nebyli schopni dostát svým finančním závazkům, což tvoří 36,84 %. Z toho 83 mužů a 78 žen. Z hlediska sociálního statusu uvedlo 101 OBZP, 52 OSVČ, 7 důchodců a 1 zaměstnanec, že se již někdy do dluhové pasti dostali. Z kategorie „studenti“ všichni respondenti odpověděli na otázku záporně.

Vyhodnocení otázky č. 10: Pokud jste na otázku č. 9 odpověděli kladně, jakým způsobem jste situaci řešili?

Graf 10 Rozdělení respondentů dle řešení dluhové pasti

Otázka řešení dluhové pasti navazuje na předcházející otázku č. 9. Výsledkem dotazníkového šetření bylo, že 46 mužů a 29 žen, což je 46,59 % se v nepříznivé finanční situaci obrátili na příbuzné a známé. Odbornou pomoc vyhledalo 17 mužů a 34 žen, tedy 31,68 %. 30 respondentů 18,63 % situaci neřešilo. 5 respondentů uvedlo, že si v situaci pomohli sami, což představuje 3,11 %.

5.8 Ověření hypotéz

V souvislosti na výzkumné otázky a cíle výzkumu jsem stanovila následující hypotézy:

Hypotéza č. 1

H₁₀ : Důvody zadluženosti u mužů a žen nejsou stejné.

H_{1A} : Důvody zadluženosti u mužů a žen jsou stejné.

Testování závislosti je provedeno na hladině významnosti $\alpha = 0,05$

Tabulka 1 Důvody k půjčce u mužů a žen – vstupní data

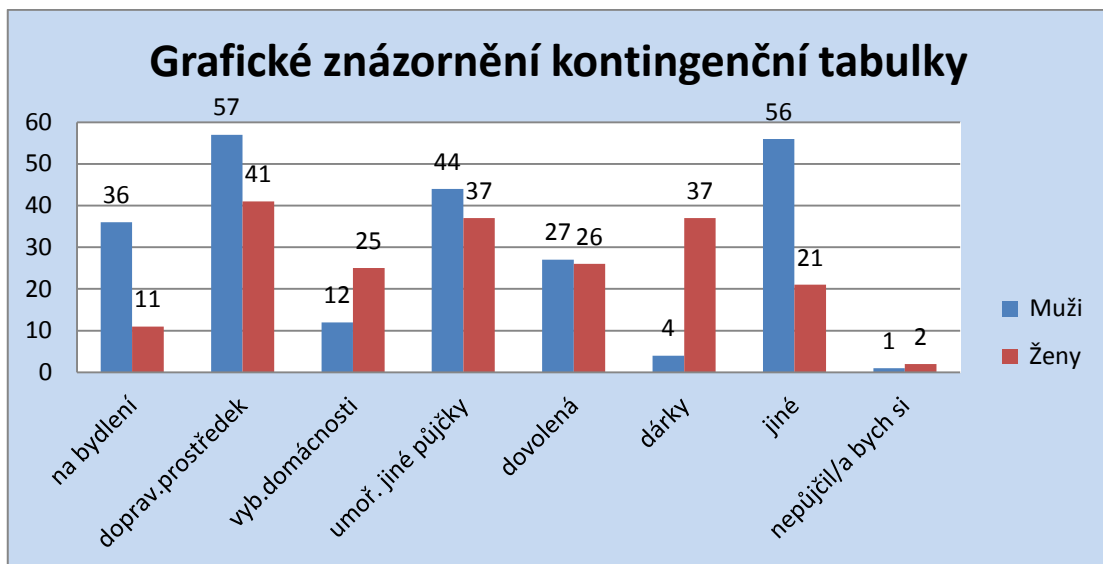
	Studenti		Zaměstnanci		OSVČ		OBZP		Důchodce	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena
na bydlení	4	3	2	0	25	6	5	2	0	0
doprav.prostředek	14	5	0	2	26	19	15	15	2	0
vyb.domácnosti	0	2	0	2	7	16	3	2	2	3
umoř. jiné půjčky	2	0	1	1	3	8	35	21	3	7
dovolená	5	4	0	1	14	10	5	9	3	2
dárky	0	1	0	2	0	0	4	26	0	8
jiné	8	8	0	2	6	5	38	2	4	4
nepůjčil/a bych si	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2

Tabulka 2 Důvody k půjčce u mužů a žen – kontingenční tabulka

Důvod půjčky	Hodnoty Součet z Muži	Součet z Ženy	Σ
na bydlení	36	11	47
doprav.prostředek	57	41	98
vyb.domácnosti	12	25	37
umoř. jiné půjčky	44	37	81
dovolená	27	26	53
dárky	4	37	41
jiné	56	21	77
nepůjčil/a bych si	1	2	3
Celkový součet	237	200	437

CHÍ-KVADRÁT test pro kontingenční tabulku =	59,44
stupně volnosti: $f=(r-1) \times (s-1) =$	7
hladina významnosti $\alpha =$	0,05
kritická hodnota testového kritéria dle tabulek $\chi^2_{0,05}(7) =$	14,06

Podle realizovaných výpočtů hodnota testového kritéria $\chi^2 = 59,44773$ je vyšší než hodnota kritická pro daný počet stupňů volnosti $\chi^2_{0,05}(7) = 14,067$, proto jsem zamítla nulovou hypotézu a přijala hypotézu alternativní. Rozdíl mezi pohlavím a důvodem zadluženosti je statisticky významný. Z tohoto lze usoudit, že muži se zadlužují z jiných důvodů než ženy.

Graf 11 Důvody k půjčce u mužů a žen – grafické znázornění

Hypotéza č. 2

H₂₀: Důvody zadluženosti respondentů nesouvisí s jejich sociálním statutem.

H_{2A}: Důvody zadluženosti respondentů souvisí s jejich sociálním statutem.

Testování závislosti je provedeno na hladině významnosti $\alpha = 0,05$

Tabulka 3 Důvody zadlužení respondentů – vstupní data

Důvod půjčky	Studenti	Zaměstnanci	OSVČ	OBZP	Důchodce
na bydlení	7	2	31	7	0
doprav.prostředek	19	2	45	30	2
vyb.domácnosti	2	2	23	5	5
umoř. jiné půjčky	2	2	11	56	10
dovolená	9	1	24	14	5
dárky	1	2	0	30	8
jiné	16	2	11	40	8
nepůjčil/a bych si	0	0	0	0	3

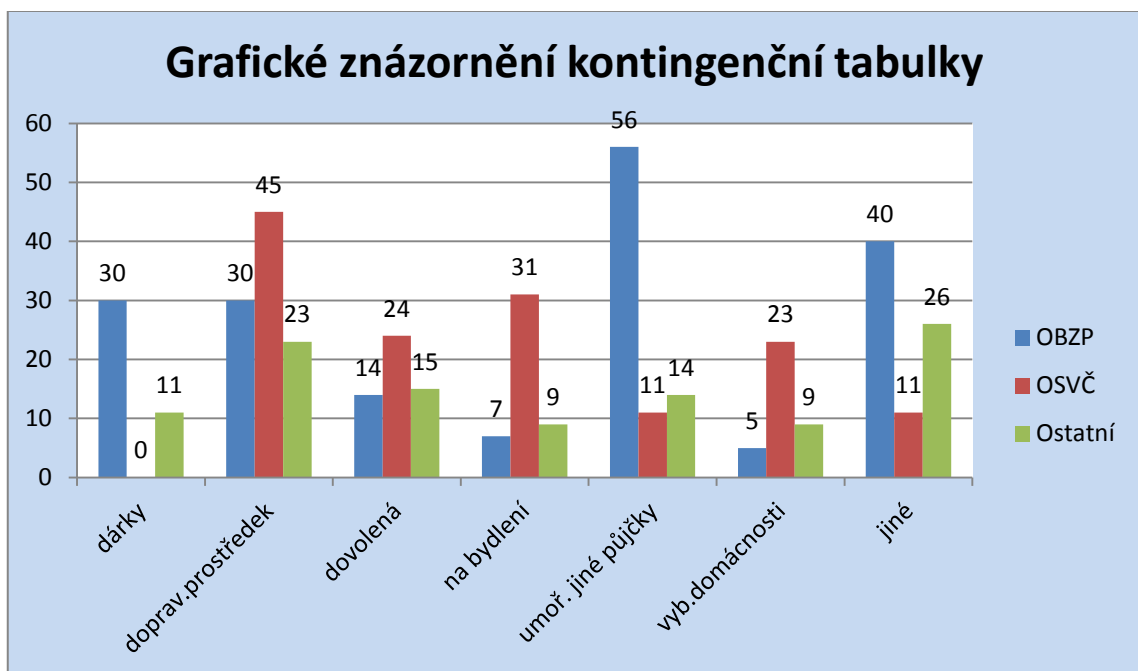
Pro použití testů založených na testu dobré shody je třeba, aby se v tabulce vyskytlo méně než 20% políček, v nichž by očekávaná teoretická četnost byla menší než 5. V případě, že se tak stane, je možno zvážit transformaci - sloučení některých méně obsazených kategorií. V tomto případě došlo ke sloučení důchodců, studentů a zaměstnanců. Z tohoto důvodu byly pro další šetření a výpočet této hypotézy sloučeny výsledky šetření za méně obsazené kategorie studentů, zaměstnanců a důchodců do kategorie „Ostatní“. Toto je možné vidět v následující kontingenční tabulce a grafu č. 12.

Tabulka 4 Důvody zadlužení respondentů - kontingenční tabulka

Popisky řádků	Hodnoty			Σ
	Součet z OBZP	Součet z OSVČ	Součet z Ostatní	
dárky	30	0	11	41
doprav.prostředek	30	45	23	98
dovolená	14	24	15	53
na bydlení	7	31	9	77
umoř. jiné půjčky	56	11	14	47
vyb.domácnosti	5	23	9	81
jiné	40	11	26	37
Celkový součet	182	145	107	434

CHÍ-KVADRÁT test pro kontingenční tabulku =	114,955
stupně volnosti: $f=(r-1) \times (s-1) =$	12
hladina významnosti $\alpha =$	0,05
kritická hodnota testového kritéria dle tabulek $\chi^2_{0,05} (7) =$	21,026

Podle výpočtu hodnota testového kritéria $\chi^2 = 114,955$ je vyšší než hodnota kritická pro daný počet stupňů volnosti $\chi^2_{0,05} (12) = 21,026$, proto byla zamítnuta nulová hypotéza a přijata hypotéza alternativní. Důvody zadluženosti respondentů souvisí tedy s jejich sociálním statusem a jejich důvody k zadlužení jsou rozdílné.

Graf 12 Důvody zadlužení respondentů – grafické znázornění

Hypotéza č. 3

H₃₀: K řešení zadluženosti nepřístupují všichni stejně.

H_{3A}: K řešení zadluženosti přístupují všichni stejně.

Testování závislosti je provedeno na hladině významnosti $\alpha = 0,05$

Tato otázka byla zadána všem respondentům, kteří na dotaz, zda-li se již někdy dostali do dluhové pasti, odpověděli „ANO“. Takto odpovědělo 161 respondentů, jejichž podrobnější rozdělení dle sociálního statusu nalezneme v tabulce č. 5 níže.

Tabulka 5 Řešení zadluženosti s rozdělením dle sociálních statusů – vstupní data

Řešení dluhové pasti	Studenti	Zaměstnanci	OSVČ	OBZP	Důchodce
sami	0	0	4	0	1
příbuzní a známí	0	1	30	42	2
odborná pomoc	0	0	9	38	4
neřešení situace	0	0	9	21	0

I v tomto případě došlo ke sloučení důchodců, studentů a zaměstnanců do kategorie „Ostatní“ a také respondentů, kteří situaci neřeší nebo se ji pokoušejí řešit pouze sami tak, aby byl eliminován počet polí s očekávanou četností nižší než 5. Výsledek této transformace lze pozorovat v následující kontingenční tabulce a grafu č. 13.

Tabulka 6 Řešení zadluženosti s rozdělením dle sociálních statusů - kontingenční tabulka

Popisky řádků	Hodnoty			Σ
	Součet z OBZP	Součet z OSVČ	Součet z Ostatní	
odborná pomoc	38	9	4	51
příbuzní a známí	42	30	3	75
sami nebo situaci neřeší	21	13	1	35
Celkový součet	101	52	8	161

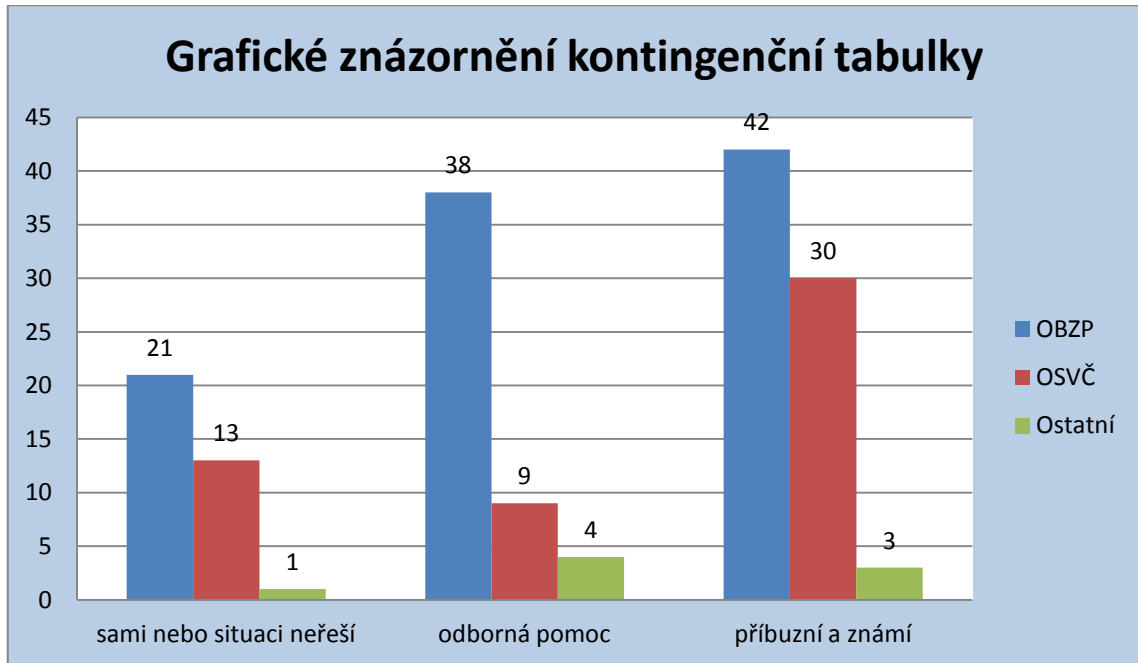
CHÍ-KVADRÁT test pro kontingenční tabulku = 8,036

stupně volnosti: $f=(r-1) \times (s-1) = 4$

hladina významnosti $\alpha = 0,05$

kritická hodnota testového kritéria dle tabulek $\chi^2_{0,05} (7) = 9,483$

Podle výpočtu hodnota testového kritéria $\chi^2 = 8,036$ je nižší než hodnota kritická pro daný počet stupňů volnosti $\chi^2_{0,05}(4) = 9,483$, proto byla přijata nulová hypotéza. Z tohoto výpočtu tedy je zřejmé, že k řešení zadluženosti nepřistupují respondenti s různými sociálními statusy stejně.

Graf 13 Řešení zadluženosti s rozdělením dle sociálních statusů – grafické znázornění

Hypotéza č. 4

H₀: Neexistuje statisticky významný rozdíl mezi kategorií respondentů a tím, jak je jejich domácnost resp. rodina schopna vycházet se svými měsíčními příjmy.

H_A: Rozdíl mezi kategorií respondentů a tím, jak je jejich domácnost resp. rodina schopna vycházet se svými měsíčními příjmy je statisticky významný.

Testování závislosti je provedeno na hladině významnosti $\alpha = 0,05$

Tabulka 7 Schopnost vyjít s měsíčními příjmy u respondentů s různým sociálním statutem

Jak vychází Vaše rodina s měsíčními příjmy	Studenti	Zaměstnanci	OSVČ	OBZP	Důchodce
s velkými obtížemi	19	0	16	130	10
s menšími obtížemi	12	7	48	39	22
snadno	15	6	67	5	6
bez problémů	10	0	14	8	3

Tabulka 8 Schopnost vyjít s měsíčními příjmy u respondentů s různým sociálním statutem - kontingenční tabulka

Popisky řádků	Hodnoty					Σ
	Součet z Studenti	Součet z Zaměstnanci	Součet z OSVČ	Součet z OBZP	Součet z Důchodce	
bez problémů	10	0	14	8	3	35
s menšími obtížemi	12	7	48	39	22	128
s velkými obtížemi	19	0	16	130	10	175
snadno	15	6	67	5	6	99
Celkový součet	56	13	145	182	41	437

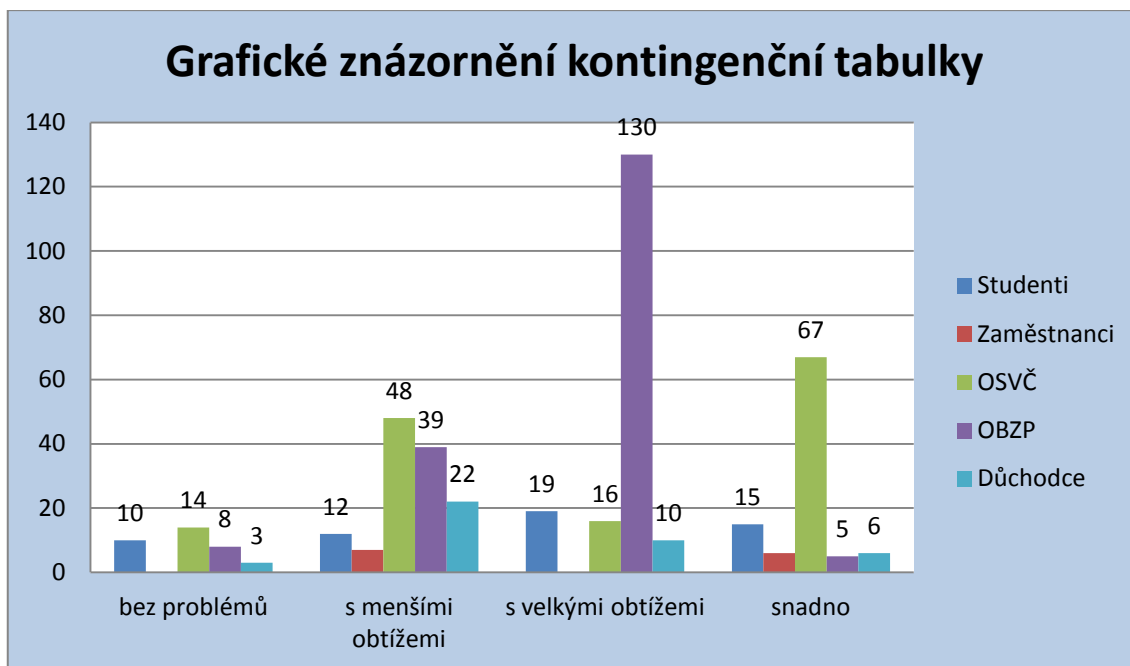
CHÍ-KVADRÁT test pro kontingenční tabulku = 183,606

stupně volnosti: $f=(r-1) \times (s-1) = 12$

hladina významnosti $\alpha = 0,05$

kritická hodnota testového kritéria dle tabulek $\chi^2_{0,05}(7) = 21,026$

Podle výpočtu hodnota testového kritéria $\chi^2 = 183,606$ je vyšší než hodnota kritická pro daný počet stupňů volnosti $\chi^2_{0,05}(12) = 21,026$, proto byla nulová hypotéza zamítnuta a přijata hypotéza alternativní. Z tohoto výpočtu je možno odvodit, že rozdíl mezi kategorií respondentů a tím, jak je jejich domácnost resp. rodina schopna vycházet se svými měsíčními příjmy je statisticky významný.

Graf 14 Schopnost vyjít s měsíčními příjmy u respondentů s různým sociálním statusem – grafické znázornění

Hypotéza č. 5

H₅₀: Sociální a dluhové poradenství není klienty v malých a velkých městech využíváno stejně.

H_{5A}: Sociální a dluhové poradenství je klienty v malých a velkých městech využíváno stejně.

Testování závislosti je provedeno na hladině významnosti $\alpha = 0,05$

Tabulka 9 Využívání sociálního poradenství respondenty v závislosti na velikosti jejich bydliště – vstupní data

Bydliště	OSVČ	OBZP	Důchodce
do 5tis. obyvatel	0	7	0
5 až 50 tis. obyvatel	0	14	1
50 tis. a více obyvatel	9	17	3

Aby byl eliminován počet polí s očekávanou teoretickou četností menší než 5 byl počet respondentů žijících ve městech do 5 tisíc obyvatel a od 5 do 50 tisíc obyvatel sloučen do jedné hodnoty. Toto je možné vidět v následující kontingenční tabulce a grafu č. 15.

Tabulka 10 Využívání sociálního poradenství respondenty v závislosti na velikosti jejich bydliště -kontingenční tabulka

Popisky řádků	Hodnoty			Σ
	Součet z OSVČ	Součet z OBZP	Součet z Důchodce	
50 tis. a více obyvatel	9	17	3	29
do 50 tis. obyvatel	0	21	1	22
Celkový součet	9	38	4	51

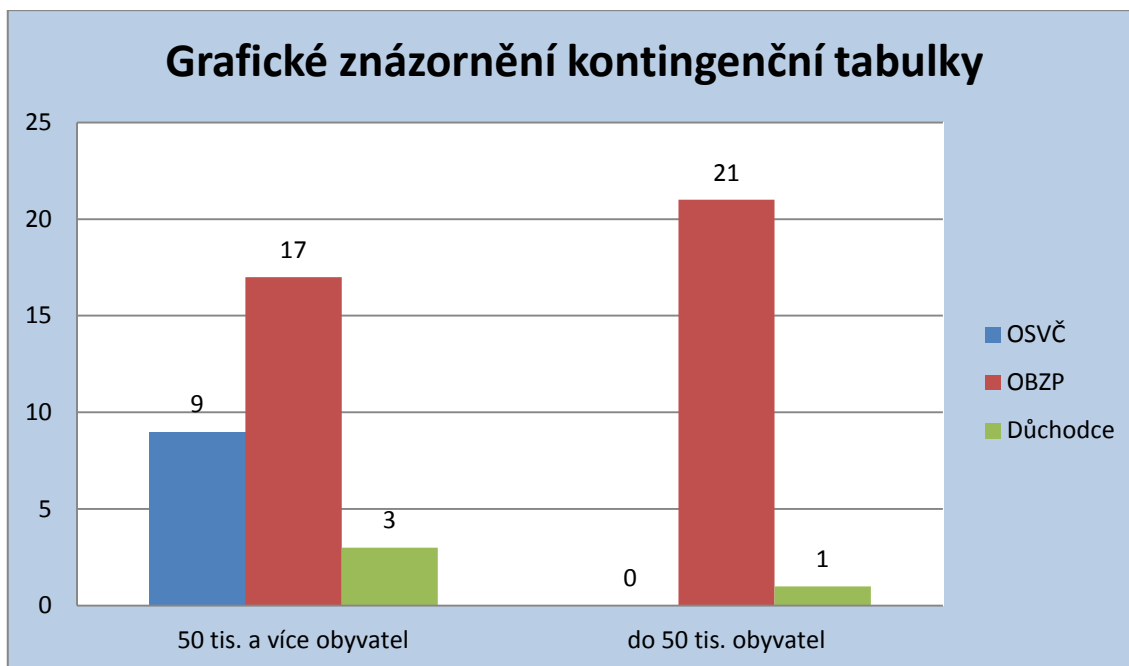
CHÍ-KVADRÁT test pro kontingenční tabulku = 2,7757

stupně volnosti: $f=(r-1) \times (s-1) = 2$

hladina významnosti $\alpha = 0,05$

kritická hodnota testového kritéria dle tabulek $\chi^2_{0,05}(2) = 5,991$

Podle výpočtu hodnota testového kritéria $\chi^2 = 2,7757$ je nižší než hodnota kritická pro daný počet stupňů volnosti $\chi^2_{0,05}(2) = 5,991$, proto byla přijata nulová hypotéza, ze které plyne, že sociální a dluhové poradenství není klienty v malých a velkých městech využíváno stejně.

Graf 15 Využívání sociálního poradenství respondenty v závislosti na velikosti jejich bydliště – grafické znázornění

5.9 Shrnutí výzkumného šetření s diskuzí

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 437 respondentů z toho 237 mužů a 200 žen. Výsledkem dotazníkového šetření z hlediska využívání sociálního poradenství dle sociálního statusu lidí (viz Příloha č. 3 této práce) bylo zjištění, že více než polovina dotazovaných 75 %, spadá do kategorie OBZP a pro řešení nepříznivé sociální situace využili odbornou pomoc. Respondenti z této kategorie nejsou v evidenci úřadu práce, nemají zaměstnavatele nebo jejich měsíční příjem je nižší než 10 001,- Kč hrubé mzdy. Z toho plyne pravidelná měsíční povinnost hradit zdravotní pojištění vůči instituci. Minimální platba zdravotního pojištění je vypočtena z minimální mzdy. Výše pojistného od 1. 1. 2017 činí 1 485,-Kč měsíčně. Pokud není zdravotní pojištění zapláceno do 8 dne následujícího měsíce, tak se dlužná částka pojistného penalizuje sazbou 0,05 % za každý den prodlení až do zaplacení předepsané částky (Zákon o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění č. 592/1992 Sb.). Platba pojistného představuje jednu z finančních zátěží u osob, kteří měsíčně nedosáhnou na minimální mzdu. Z dotazníkového šetření dále plyne, že lidé, kteří spadají do kategorie OBZP se dostali do dluhové pasti nejčastěji. Z odpovědí respondentů z kategorie OBZP dále vyplynulo, že 45 % žije ve městě nad 50 000 obyvatel a 37 % do 50 000 obyvatel. Z tohoto výsledku lze konstatovat, že lidé ve městech využívají více odbornou pomoc

při řešení dluhové problematiky než respondenti žijící na vesnici. Jedním z důvodů může být více příležitostí k odbornému poradenství a anonymita lidí ve městech.

Dalším zjištěním dotazníkového šetření bylo, že lidé s vyšším vzděláním se staví ke svým pohledávkám zodpovědněji (viz Příloha č. 3 této práce). Zejména v oblasti vyhledávání odborné pomoci. Dotazníkové šetření ukázalo, že lidé s maturitou a vysokoškolským vzděláním vyhledali odbornou pomoc častěji, než respondenti se základním vzděláním nebo vyučením bez maturity. Z celkového počtu zadlužených respondentů jich 67 % vyhledalo odbornou pomoc. Také údaje z roku 2014 poukazují na to, že lidé s vyšším vzděláním se k problematice zadluženosti staví zodpovědněji (Besedová, 2014, s. 77).

Dalšími výsledky dotazníkového šetření bylo, že nejvíce respondentů a to 71 %, kteří vyhledali odbornou pomoc při řešení dluhové problematiky, bylo ve stavu svobodný/á (viz Příloha č. 3 této práce). Tento údaj také potvrzuje průzkum z roku 2016, kdy nejpočetnější skupinou, která navštívila poradny za účelem finanční problematiky, jsou svobodní lidé (Asociace občanských poraden, 2016, s. 13).

Překvapivou odpovědí z dotazníkového šetření byla otázka č. 7, kdy 43 % studentů označilo, že nejvíce informací o finanční problematice mělo z médií. Pouze 18 % uvedlo, že informace získali ze školy (viz Příloha č. 2 této práce). Hlavním závěrem průzkumu z roku 2014 je zjištění potřeby vzdělávat českou populaci v oblasti finanční problematiky, nejen u dospělých, ale také u žáků od základních škol (Besedová, 2014, s. 77). Vzhledem k tomu, že v mnoha rodinách nebyl předáván dětem správný příklad ve vztahu k nakládání s financemi, byla určitá zodpovědnost přenesena do školní výuky. Od 1. 9. 2013 bylo na základních školách zavedeno povinné vyučování finanční gramotnosti (Besedová, 2014, s. 21).

Diskuze

V hypotéze č. 1 bylo zkoumáno, zda existují stejné důvody zadluženosti u mužů a žen. Graf č. 11 ukazuje rozdíl mezi pohlavím a důvodem finanční půjčky. Z výsledku lze konstatovat, že muži se zadlužují z jiných důvodů než ženy. Uvedené výsledky potvrzuje výzkum z roku 2016, kdy 57 % žen, vyhledalo odbornou pomoc pro řešení nepříznivé finanční situace. Důvodem zadlužení byly převážně nadměrné a neuvážené půjčky. (Asociace občanských poraden, 2016, s. 3).

V hypotéze č. 2 jsem zjišťovala, zda souvisí důvody zadluženosti se sociálním statutem. Pro účel výzkumu byli respondenti rozděleni dle sociálního statusu: studenti, zaměstnanci, OSVČ, OBZP a důchodci. Z grafu č. 12 vyplývá, že nejčastějším

důvodem k finanční půjčce je dopravní prostředek. Dovolenu, jako důvod finanční půjčky označilo 12 % dotazovaných. Také výsledky průzkumu z roku 2014 ukázaly, že lidé při investování volí méně rizikové produkty. Na dovolenu by si nevzalo úvěr 69 % respondentů. Lidé, kteří byli ochotni vzít si úvěr na dovolenu, tvrdí, že finanční závazek nevádí, pokud si dovolenu užijí (Besedová, 2014, s. 72). Výsledkem zjištění je, že zadluženost respondentů souvisí s jejich sociálním statutem a jejich důvody k zadlužení jsou rozdílné.

V hypotéze č. 3 jsem se zaměřovala, zda přistupují k řešení zadluženosti všichni stejně. Graf č. 10 znázorňuje řešení dluhové pasti u respondentů. 46,59 % dotazovaných uvedlo, že v případě dluhové pasti svou finanční situaci řešili u příbuzných a známých. Z výsledku vyplývá, že k řešení zadluženosti nepřistupují respondenti s různými sociálními statusy stejně. Buřínková (2014, s. 1) uvádí, že lidé, kteří přestanou zvládat svou finanční situaci, se nejčastěji obrací na své nejbližší příbuzné, kteří pro ně představují vlivný motivační faktor k vyřízení nedoplatků.

V hypotéze č. 4 jsem zkoumala rozdíl mezi kategorií respondentů a tím, jak je jejich domácnost schopna vycházet s měsíčními příjmy. Graf č. 6 ukazuje, že 40,04 % respondentů vychází s měsíčními příjmy s velkými obtížemi. Tuto odpověď uvádějí převážně lidé se sociálním statutem OBZP a to 71 %. Z hlediska zdravotní pojišťovny se jedná o kategorii lidí, kteří měsíčně nedosáhnou na minimální mzdu a nejsou v evidenci úřadu práce. Z tohoto statusu dále vyplývá zákonná měsíční povinnost hradit si zdravotní pojištění. Uvedené faktory mohou být jedním z důvodů, proč lidé nevychází se svými měsíčními příjmy. Výsledkem zjištění je, že existuje rozdíl mezi kategorií respondentů a tím, jak je jejich domácnost resp. rodina schopna vycházet se svými měsíčními příjmy. Také údaje Českého statistického úřadu z roku 2015 potvrzují, že 31 % domácností vychází se svými příjmy s obtížemi (Český statistický úřad, 2015, s. 1).

V hypotéze č. 5 jsem ověřovala, zda využívají sociální a dluhové poradenství stejně klienti v malých a velkých městech. Z výsledku mohu konstatovat, že sociální a dluhové poradenství není klienty v malých a velkých městech využíváno stejně. Z grafu č. 10 vyplývá, že 31,68 % dotazovaných vyhledalo odbornou pomoc při řešení finanční problematiky. Z toho 56,86 % respondentů žije ve městě nad 50 000 obyvatel (viz Příloha č. 3 této práce). Také Čada (2015, s. 13) uvádí, že v menších městech a odlehlých regionech je omezena nabídka sociálních služeb. Pokrytí sociálními službami, a to službami sociálního poradenství je v obcích nerovnoměrné vůči městu.

Tato diplomová práce s realizovaným výzkumem dává odborný náhled na tento společenský jev, který ovlivňuje životy lidí.

Společnost má dostatek nástrojů, které může aktivně uplatnit v předcházení předluženosti lidí. Jednou z nich je vzdělávání ve finanční gramotnosti dětí, mládeže a dospělých. Vzdělávání probíhá již na základních školách formou různých přednášek a prostřednictvím medií. Cílem je jedinec, který si dokáže svou finanční situaci adekvátně vyhodnotit.

ZÁVĚR

Předkládaná diplomová práce se v teoretické části, tak i ve výzkumné části zabývá problematikou zadluženosti lidí. Dluhová problematika je vnímána jako osobitý společenský jev, který je nutné řešit. Odborné sociální i dluhové poradenství je jedním z výchozích prostředků pomoci v náročné životní situaci, proto by mělo být dostupné všem lidem bez rozdílu. Můžeme ho chápat, jako podporu jedincům, kteří se ocitli v obtížné finanční situaci, ale také těm, kteří nedisponují dostatečnou finanční gramotností.

Cílem předkládané diplomové práce je popsat problematiku zadluženosti lidí a srovnat zkušenosti a postoje k sociálnímu poradenství u zadlužených osob ve vybraných regionech České republiky. Současně také upozornit na tento šířící se jev a identifikovat postoje lidí k sociálnímu poradenství při řešení nepříznivé finanční situace.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a část empirickou, teoretická část je tvořena čtyřmi kapitolami. Tyto kapitoly jsou následně podrobněji rozpracovány do jednotlivých navazujících podkapitol.

V první kapitole jsou definovány základní pojmy, které se vztahují k oblasti zadluženosti. Je zde definice dluhu a jeho struktura. Z popisu uvedené problematiky vyplývá, ze kterých dvou základních zdrojů dluh vzniká.

Druhá kapitola popisuje problematiku zadluženosti lidí, která se v současné společnosti dotýká velké části domácnosti. Uvádí příčiny zadlužení a předlužení, také poukazuje na důležitou finanční gramotnost jedince, která je podstatnou kompetencí pro všední život. Dále je popsána fáze dluhu a dluhová past, ve které se jedinec může v důsledku platební neschopnosti ocitnout.

Ve třetí kapitole jsou uvedeny důsledky, jaké může mít zvýšená zadluženost a předluženost na jedince.

Poslední čtvrtá kapitola teoretické části je věnována způsobům řešení dluhové problematiky.

Empirická část předkládané diplomové práce podrobně popisuje realizovaný kvantitativní výzkum. Pro získání dat bylo využito metody dotazníkového šetření se zaměřením na získání informací vztahující se ke sledované problematice. Pro analýzu problematiky byly použity výsledky dotazníkového šetření 437 respondentů, z toho 237 mužů a 200 žen. Z výsledků, které respondenti uvedli, vyplývá, že dle sociálního statusu se do dluhové pastí dostali nejčastěji lidé v kategorii osob bez zdanitelných příjmů. Více jak polovina těchto dotazovaných žije ve větších městech a vyhledala odbornou pomoc. Lidé s vyšším vzděláním a svobodní se staví ke svým pohledávkám zodpovědněji. Studenti jsou o finanční problematice nejvíce informováni prostřednictvím médií. Na základě výzkumného šetření a ověřených platných hypotéz lze konstatovat, že muži se zadlužují z rozdílných důvodů než ženy. Rozdílnost zadlužení respondentů, také souvisí s jejich sociálním statutem, který dále ovlivňuje i přístup k řešení zadluženosti. Sociální status má také vliv na schopnosti domácnosti, jak vycházet s měsíčními příjmy. Výsledky výzkumu rovněž ukázaly, že sociální a dluhové poradenství lidé v malých a velkých městech nevyužívají stejně.

Závěrem realizovaného výzkumu je jeho shrnutí a diskuse. Domnívám se, že cíle stanovené v úvodu této diplomové práce byly naplněny.

Předkládaná diplomová práce by mohla být využita jako podklad pro navazující výzkumná šetření, které by prohloubila znalost problematiky zadluženosti lidí. Informace získané z diplomové práce by mohly být impulsem pro větší spolupráci mezi institucemi, které vymáhají své pohledávky a organizacemi, které dluhové poradenství poskytují. Dále jako pracovní podklad lidem, kteří svou prací napomáhají jedincům v nepříznivé finanční situaci.

Vzájemná spolupráce mezi vymáhajícími a pomáhajícími organizacemi by měla pozitivní dopad na zadluženého jedince, tak i na instituci, která uplatňuje svou pohledávku. Z hlediska této instituce by se jednalo o vstřícný přístup ke svému klientovi, kterému je podána informace o možnosti řešení dané situace. Tímto postupem by se dalo předejít postoupení dluhu k exekučnímu řízení, což by ušetřilo další výdaje dlužníka. Instituci by se tímto způsobem snížil i počet nedobytných pohledávek.

Použitá literatura

Abivia (2013). *Příprava insolvenčního návrhu* [online]. Dostupné ze dne 25. 4. 2017 z: <http://www.slideshare.net/abivia/priprava-insolvencnihona>.

Asociace občanských poraden [online]. Dostupné dne 22. 4. 2017 z: <http://www.obcanskeporadny.cz/index.php?Itemid=8>.

Asociace občanských poraden [online]. Dostupné dne 2.6.2017 z: <http://www.obcanskeporadny.cz/obcanske-poradenstvi-2016/zaverecna-zprava-k-projektu-obcanske-poradenstvi-2016/>.

Augur Consulting, s.r.o. (2014). *Plánování sociálních služeb I., reg.č. CZ. 1. 04/3.1.00/A9.00010*. Brno.

Běhounek, P. (2017). *Daňový poradce* [online]. Dostupné dne 11. 3. 2017 z <http://www.behounek.eu/news/bankovni-rada-zmena-urokovych-sazeb/>.

Bajer, P., (2009b). Společnost Finanční gramotnost vzdělává občany jako součást prevence proti zadlužování. *Sociální práce/Sociálna práca*, č. 2, s. 17-18.

Bajer, P., (2009). Občanské poradny chtějí poskytovat komplexní a vysoce odborné dluhové poradenství. *Sociální práce/Sociálna práca*, č. 2.

Balabán, Z. a kol. (2011). *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. Praha: Cofet a.s.

Besedová, M., (2014). *Metodika. Vytváření sítě dluhového poradenství* [online]. Dostupné 8. 9 2017 z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/vytvareni-siti-dluhoveho-poradenstvi-metodika-a-manual-dobrych-praxi>.

Besedová, M., (2014). *Vytváření sítě dluhového poradenství – Metodika* [online]. Dostupné ze dne 1. 6. 2017 z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz>.

Bezplatná právní poradna (2012). *Postup osobního bankrotu, oddlužení, insolvence podle insolvenčního zákona* [online]. Dostupné ze dne 25. 4. 2017 z:

[http:// www.bezplatnapravni poradna.cz](http://www.bezplatnapravni poradna.cz).

Buřinská, B., (2014). *Stydl se před rodinou za své dluhy, málem skončil na ulici* [online]. Dostupné ze dne 3. 6. 2017 z: <https://www.novinky.cz/.../352098-stydel-se-pred-rodinou-za-sve-dluhy-malem-skon>.

Čada, K., (2015). *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR* [online]. Dostupné ze dne 4. 6. 2017 z: <https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/analyza-socialne-vyloucenych-lokalit-gac.pdf>.

Český statistický úřad. *Příjmy domácností vzrostly* [on-line]. Dostupné dne 4. 6. 2017 z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-domacnosti-vzrostly>.

Czech Banking Credit Bureau [online]. Dostupné dne 11. 11. 2016 z:

<http://www.cbcb.cz/sqlcache/pruvodce-uverovymi-registry.pdf>.

Dluhová problematika [online]. Dostupné ze dne 8. 3. 2017 z:

<https://www.clovekvtisni.cz/uploads/file/1364590041-Dluhov%C3%A1%20problematika.pdf>.

Echaudemaison, C. – D., a kol. (1995). *Slovník ekonomie a sociálních věd*. Praha: E.W.A. Edition, s. r. o.

Emr, T. (2016). *Etické aspekty zadlužení a jeho dopady na společnost z pohledu sociálních pracovníků* (diplomová práce). České Budějovice: Jihočeská univerzita.

Fialová, H., Fiala, J. (2011). *Ekonomický výkladový slovník*. Praha : A plus.

Finanční gramotnost. (2008). *Poradenství, prevence a vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti občanů* [online]. Dostupné dne 11. 4. 2017 z:

<http://www.financnigramotnost.eu/stranka/clanky-a-informace/slovník-vyrazu/12/>.

Fučíková, P., (2017). *Počet nových exekucí dále narůstá. Bude je mít kdo vymáhat?* [online]. Dostupné ze dne 27. 8. 2017 z: <http://ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/2355-pocet-novych-exekuci-dale-narusta-bude-je-mit-kdo-vymahat?w>.

FZŠ Brdičková. (2011). *Finanční matematika* [online]. Dostupné dne 9. 10. 2016 z http://matikabrdickova.sweb.cz/soubory_PDF/9/7_Financni_matematika.pdf.

Gavora, P., (2000). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, s. 50.

Goldmann, R., a kol. (2006). *Vybrané kapitoly ze sociálních disciplín*. Olomouc: Univerzita Palackého.

Holeček, V., Miňhová, J., Prunner, P., (2003). *Psychologie pro právníky*. Dobrá voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, s. 82.

Hovorka, J., (2010). *Centrální registr dlužníků: Česká finta, jak napálit zájemce o půjčku* [online]. Dostupné dne 11. 11. 2016 z: <http://www.mesec.cz/clanky/centralni-registr-dluzniku-cerd-uverove-registry-zkusenosti/>.

Hrdinková, T., Mati, P. (2013). *Metodika dluhového poradenství*. Bílina: Člověk v tísní, o. p. s.

Charita ČR. 2015. *Zpráva Caritas Cares Česká republika 2015*. [online]. Dostupné ze dne 12.4.2017 z: <http://www.charita.cz/res/data/019/002222.pdf?seek=1454316679>.

Chráska, M., (2007). *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s.

Chvátal, D. (2006). *Zadlužení a předlužení není totéž* [on-line]. Dostupné dne 2. 4. 2017 z: <http://finexpert.e15.cz/zadluzeni-a-predluzeni-neni-totez>.

IQ Roma servis [online]. Dostupný dne 24.4.2017 z: <http://www.iqrs.cz/cs/iqrs>.

Janda, J., (2013). *Jak žít šťastně na dluh*. Praha: Grada, s. 144-145.

- Jílek, J., (2009). *Finanční trhy a investování*. Praha: Grada Publishing, ČR, s. 648.
- Kocián, Šolc, Balašík. (2014). *Jak splnit dluh podle nového občanského zákoníku* [online]. Dostupné ze dne 11. 3. 2017 z: <https://www.patria.cz/pravo/2570056/jak-splnit-dluh-podlenevoho-obcanskeho-zakoniku>.
- Kopřivová, J. (2009a). Otazníky dluhového poradenství. *Sociální práce/Sociální práce*, č. 2, str. 36-37.
- Kopřivová, J. (2009b). Žít zcela bez dluhů se jistě dá i v dnešní moderní společnosti, tvrdí ředitel poradny. *Sociální práce/Sociální práce*, č. 2, str. 14-16.
- Kopřivová, J. (2009b). Dluhové nesnáze klientů občanských poraden nelze přičítat současné ekonomické krizi. *Sociální práce/Sociální práce*, č. 2, s. 21-23.
- Kopřivová, J. (2009b). Člověk v tísní realizuje terénní sociální práci jako účinnou variantu dluhového poradenství. *Sociální práce/Sociální práce*. č. 2, s. 12.
- Knausová, I., (2005). *Vybrané kapitoly ze sociální politiky*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Krahulcová, B. (2014). *Sociální poradenství a poradenství pro uživatele sociálních služeb*[online]. Dostupné 9.9.2017 z: <https://www.google.cz/search?q=funkce+soci%C3%A1ln%C3%ADho+poradenstv%C3%AD&oq=funkce+soci%C3%A1ln%C3%ADho+poradenstv%C3%AD&aqs=chrome..69i57.12280j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>.
- Krebs, V. a kol., (2005). *Sociální politika*. Praha: ASPI, a.s., s. 107.
- Turley, C., White, C. (2007). „Assessing the Impact of Advice for People with Debt Problems“[on-line]. Dostupné dne 14.4.2017 z: http://www.infohub.moneyadvice.org/content_files/files/assessing_the_impact_of_advice.pdf.

Krohe, P. a kol. (2015). *Metodika rozvoje lidských zdrojů v sociálních službách*. Přerov: Centrum pro komunitní práci.

Křivohlavý, I., (2003). *Jak zvládat depresi*. Praha: Grada Publishing a.s., s. 21.

Kutínová, Z., (2015). *Náročná životní situace a jejich řešení* [online]. Dostupné dne 15.4.2017 z: www.csvs.cz/projekty/2014_veda_pro.../6_KA2_Kutinova_Narocne_situace.pdf.

Lavický, P., Polišenská, P. (2015). *Judikatura k rekonstrukci - Změny závazků*. Praha: Wolters Kluwer.

Lovriš, V. in IQ Roma o. s. (2008). *Dluhy a předlužení*. [on-line]. Dostupné dne 17. 4. 2017 z: http://archiv.iqrs.cz/storage/1232455589_sb_zprvaiqrsdluhyapedluen.pdf.

Libišová – Svobodová, Z., (2012). *Příručka pro obce. Dluhy*. Praha: Úřad vlády ČR, s. 5.

Lilico, A. (2010). *Household Indebtedness in the EU* [online]. Dostupné dne 2.4.2017 z: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201103/20110324ATT16330/20110324ATT16330EN.pdf>.

Liška, V. (1999). *Finanční teorie*. Praha: České vysoké učení technické v Praze.

Mašatová, K., (2016). *Dluhy a finanční problémy* [online]. Dostupné dne 14.4.2017 z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/tiziva-socialni-situace/dluhy-a-financni-problemy.shtml>.

Matoušek a kol. (2001). *Základy sociální práce*. Praha: Portál, s. r. o.

Matoušek, O., a kol. (2013). *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, s.r.o.

Ministerstvo financí. *Proč se finančně vzdělávat?: Zadlužení a předlužení* [on-line]. Dostupné ze dne 2. 4. 2017 z: <http://www.psfv.cz/cs/rodinne-finance/zadluzeni-a-predluzeni>.

Ministerstvo spravedlnosti. [on-line]. Dostupné ze dne 9. 9. 2017 z: <http://insolvencni-zakon.justice.cz/obecne-informace/oddluzeni.html>.

Ministerstvo vnitra ČR. *Vznikla Aliance proti dluhům* [online]. Dostupný dne 24.4.2017 z <http://www.mvcr.cz/clanek/vznikla-aliance-proti-dluhum.aspx?q=cHJuPTE%3d>.

Míšková, M. (2010). *Druhy a způsoby provádění exekuce, výkonu rozhodnutí, pravomoc exekutorů, vykonavatelů* (bakalářská práce). České Budějovice: Jihočeská univerzita.

Narayan, D., (2000). et all.: *Voices of the Poor: Can Anyone Hear Us?* Oxford University Press., s. 26.

Novosad, L., Novosádová, M. (2009). Možné deficity v oblasti funkční gramotnosti a občanské orientovanosti jako rizikový faktor i potencionální spouštěč zadlužování občanů se zdravotním postižením. Teoretická východiska a shrnutí zkušeností z poradenské praxe. *Sociální práce/Sociálna práca*, č. 2, s. 73 – 79.

Němec, J., (2013). Život na dluh si žádá vymahače. *Ekonom*, č. 11, s. 5-9.

Občanské sdružení SPES [online]. Dostupné ze dne 10. 10. 2016 z: <http://www.pomocsdluhy.cz/index.php/sample-sites-2>.

Občanský zákoník. Zákon č. 89/2012 Sb., v účinném znění ke dni 14. 3. 2017.

Poradna při finanční tísni [online]. Dostupné ze dne 23.4.2017 z: <http://www.financnitisen.cz/seminare.php>.

Pospišil, D., Vrbický, J. (2015). *Nepříznivé sociální situace*. Podpora procesů v sociálních službách [online]. Dostupné ze dne 8. 3. 2017 z:

<http://podporaprocessu.cz/wpcontent/uploads/2015/03/Nep%C5%99%C3%ADzniv%C3%A11-soci%C3%A1ln%C3%AD-situace.pdf>.

Procházka, R., Šmahaj, J., Kolařík, M., Lečbych, M. (2014). *Teorie a praxe poradenské psychologie*. Praha: Grada Publishing, a. s.

Rubikon Centrum 1., (2012). *Aliance proti dluhům* [online]. Dostupný ze dne 24.4.2017 z: <http://www.rubikoncentrum.cz/aliance-proti-dluhum-clenove.php>.

Sdružení SPES. (2007). *Formy pomoci předluženým občanům. Manuál Sdružení SPES pro školení sociálních pracovníků a pracovníků nevládních neziskových organizací a charit*. Centrum politických analýz.

Sedláčková, I., Vinklárková, M. (2013). *Jak na to? Aneb dlužníkův průvodce*. Olomouc: Společnost Podané ruce o.p.s. [on-line]. Dostupné ze dne 11.4.2017 z:

<http://gambling.podaneruce.cz/data/public/Jak-na-to---Aneb-dluznikuv-pruvodce.pdf>.

Schavel, M., Drexlerová, B., Lekárová, L. (2009). Zadlženost' a psycho-sociální pomoc rodinám so sociálno-ekonomickými problémami. *Sociální práce*. České Budějovice: ASVSP, 2009(2), s. 69-72.

Simon, H. (1985) . *Human Nature in Politics: The Dialogue of Psychology with Political Science*. *The American Political Science Review* [online]. Dostupné dne 1.4.2017 z <http://users.polisci.wisc.edu/schatzberg/ps855/Simon1985.pdf>.

Smékal, V., (2004). *Pozvání do psychologie osobnosti*. Brno: Barrister & Principal, s. 291.

Spěvák, A. (2013). *Chudoba jako sociální událost* (diplomová práce). Praha: Univerzita Karlova.

Syrovátková, Š., Machalíček, J. (2008). *Dluhová problematika. Informační brožura*. Plzeň: Člověk v tísní, o.p.s.

Turunen, E., Hiilamo, H. (2014). Health effect of indebtedness: a systematic review. *BMC Public Health* [on-line]. Dostupné ze dne 17. 4. 2017 z: <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/14/489>.

Vojenská zdravotní pojišťovna ČR [online]. Dostupné ze dne 23. 5. 2017 z: <https://www.vozp.cz/>.

Votrubová, S. (2009). *Analýza zadluženosti českých domácností* (diplomová práce). Praha: Bankovní institut vysoká škola.

Vrbková, L., (2009). *Už nikdy dlužníkem*. Praha: Cofet a.s., s. 96.

Zajíčková, Vlach, Severová. (2010). *Struktura spotřeby domácností zaměstnanců a důchodců v letech 2004-2008, sociálně-ekonomické souvislosti na začátku 21. století* [online]. Dostupné ze dne 1.4.2017 z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_330.pdf.

Zákon o sociálních službách. Zákon č. 108/2006 Sb., v účinném znění ke dni 1. 1. 2017.

Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení. Zákon č. 182/2006 Sb., v účinném znění ke dni 17. 3. 2017.

Anotace

Název: Problematika zadluženosti lidí a jejich vztah k sociálnímu poradenství

Anotace: Diplomová práce se zabývá problematikou zadluženosti lidí. Teoretická část práce v jednotlivých kapitolách popisuje základní pojmy vztahující se k problematice zadluženosti, příčiny zadlužení a předlužení, důsledky a způsoby řešení dluhové problematiky. Cílem diplomové práce je charakterizovat problematiku zadluženosti lidí a srovnat zkušenosti a postoje k sociálnímu poradenství u zadlužených osob ve vybraných regionech České republiky. V empirické části je popsáno realizované výzkumné šetření a výsledky ověřených platných hypotéz.

Klíčová slova: sociální práce, zadluženost, sociální poradenství.

Annotation

Title: Issue of Indebted People and Their Relationship to the Social Consultancy

Annotation: This diploma thesis deals with the issue of indebtedness of people. The theoretical part of this thesis in individual chapters describes the basic concepts related to the issues of indebtedness, causes of debt and over-indebtedness, consequences and the ways of solving the debt problem. The aim of the thesis is to characterize the problems of people's indebtedness and to compare the experience and attitudes towards the social counseling of indebted persons in selected regions of the Czech Republic. The empirical part deals with realized research and the results of the validated hypotheses.

Key words: social work, indebtedness, social counseling.

Příloha 1

Dotazník

Dobrý den, obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku. Tento dotazník je anonymní a bude sloužit jako zdroj informací a jako jeden z podkladů pro vypracování mé diplomové práce na téma „Problematika zadluženosti lidí a jejich vztah k sociálnímu poradenství“. V dotazníku, prosím, vždy vyberte odpověď, která nejvíce vystihuje Váš stav či názor.

Předem Vám děkuji za spolupráci a čas, který jste vyplnění dotazníku věnovali.

Bc. Simona Millerová, studentka 2. ročníku navazujícího studia oboru Charitativní a sociální práce Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Věk respondenta.....

1. Pohlaví respondenta

- a) muž
- b) žena

2. Vaším bydlištěm je město nebo obec o velikosti

- a) do 5.000 obyvatel
- b) 5 – 50 tis. obyvatel
- c) 50 tis. a více

3. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání

- a) základní
- b) vyučen/a
- c) střední s maturitou/studující
- d) vyšší odborné
- e) vysokoškolské

4. Rodinný stav

- a) svobodný/á
- b) ženatý/vdaná
- c) vdovec/vdova
- d) žijící s partnerem/partnerkou

5. Do které kategorie respondentů náležíte

- a) student
- b) zaměstnanec
- c) OSVČ
- d) OBZP
- e) důchodce
- f) ostatní

6. Jak Vaše rodina (domácnost) vychází s měsíčními příjmy:

(vyberte jednu odpověď)

- a) s velkými obtížemi,
- b) s menšími obtížemi,
- c) docela snadno,
- d) zcela bez problémů,
- e) nevím.

7. Kde jste získal (a) nejvíce informací o problematice financí – úvěry, domácí rozpočet, zadlužování, důsledky zadlužování, apod.?

(vyberte jednu odpověď)

- a) škola,
- b) rodina, přátelé,
- c) média (televize, noviny, rádio, internet, apod.),
- d) dluhové poradny,
- e) jiné (informační letáky, školení, semináře, apod.).

8. Na co jste si v minulosti půjčili (nebo byste byli ochotni si půjčit) finanční prostředky?

- a) Bydlení,
- b) dopravní prostředek,
- c) vybavení domácnosti,
- d) umoření jiné půjčky,
- e) dovolená,
- f) dárky,
- g) jiné,
- h) nikdy bych si nepůjčil (a).

9. Ocitli jste se již někdy v dluhové pasti (po dobu několika měsíců jste nebyli schopni dostát svým finančním závazkům)?

(vyberte jednu odpověď)

- a) ano,
- b) ne.

10. Pokud jste na otázku č. 9 odpověděli kladně, jakým způsobem jste situaci řešili?

- a) Pomohli jste si sami,
- b) pomohli Vám Vaši příbuzní a známí,
- c) vyhledali jste odbornou pomoc (poradnu),
- d) situaci jste aktivně neřešili, spíše jste vyčkávali na reakce věřitele.

Příloha 2

Přehled výsledků dotazníkového šetření:

		Studenti		Zaměstnanci		OSVČ		OBZP		Důchodce	
		muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena
Bydliště	do 5tis. obyvatel	8	4	0	0	27	16	65	33	3	2
	5 až 50 tis. obyvatel	17	13	2	7	33	19	11	21	5	11
	50 tis. a více obyvatel	8	6	1	3	21	29	29	23	7	13
Vzdělání	základní	0	0	0	0	0	0	47	16	0	0
	vyučen/a	0	0	0	0	37	20	32	27	0	12
	maturita/studující	33	23	2	8	18	33	3	23	8	11
	vyšší odborné	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0
	vysokoškolské	0	0	1	2	26	9	23	11	7	3
Rodinný stav	svobodný/á	33	23	3	5	32	18	65	30	0	3
	ženatý/vdaná	0	0	0	3	42	29	29	9	9	17
	vdovec/vdova	0	0	0	0	0	0	0	0	6	6
	partner/ka	0	0	0	2	7	17	11	38	0	0
Měsíční příjmy	s velkými obt.	14	5	0	0	7	9	68	62	2	8
	s menšími obt.	4	8	0	7	25	23	28	11	7	15
	snadno	10	5	3	3	38	29	2	3	5	1
	bez problémů	5	5	0	0	11	3	7	1	1	2
Finanční půjčka	na bydlení	4	3	2	0	25	6	5	2	0	0
	doprav.prostředek	14	5	0	2	26	19	15	15	2	0
	vyb.domácnosti	0	2	0	2	7	16	3	2	2	3
	umoř. jiné půjčky	2	0	1	1	3	8	35	21	3	7
	dovolená	5	4	0	1	14	10	5	9	3	2
	dárky	0	1	0	2	0	0	4	26	0	8
	jiné	8	8	0	2	6	5	38	2	4	4
nepůjčil/a bych si	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	
Dluhová past	ano	0	0	0	1	29	23	52	49	2	5
	ne	33	23	3	9	52	41	53	28	13	21
Řešení dluhové pasti	sami	0	0	0	0	2	2	0	0	1	0
	příbuzní a známí	0	0	0	1	20	10	26	16	0	2
	odborná pomoc	0	0	0	0	2	7	14	24	1	3
	neřešení situace	0	0	0	0	5	4	12	9	0	0
Informace o finanční problematice	škola	7	3	0	2	9	4	5	2	0	0
	rodina, přátelé	5	8	0	3	25	11	27	9	10	16
	media	21	3	3	0	19	26	16	8	4	2
	dluhové poradny	0	0	0	0	5	10	18	31	1	3
	jiné	0	9	0	5	23	13	39	27	0	5

Příloha 3

Vyhodnocení využívání sociálního poradenství různými kategoriemi respondentů:

		OSVČ		OBZP		Důchodce	
		muž	žena	muž	žena	muž	žena
Bydliště	do 5tis. obyvatel	0	0	2	5	0	0
	5 až 50 tis. obyvatel	0	0	5	9	0	1
	50 tis. a více obyvatel	2	7	7	10	1	2
Vzdělání	základní	0	0	5	4	0	0
	vyučen/a	0	1	0	8	0	0
	maturita/studující	2	4	1	9	0	2
	vyšší odborné	0	0	0	0	0	0
	vysokoškolské	0	2	8	3	1	1
Rodinný stav	svobodný/á	2	6	10	17	0	1
	ženatý/vdaná	0	1	4	5	1	1
	vdovec/vdova	0	0	0	0	0	1
	partner/ka	0	0	0	2	0	0

Seznam grafů

Graf 1 Rozdělení respondentů dle pohlaví	40
Graf 2 Rozdělení respondentů dle velikosti místa bydliště	41
Graf 3 Rozdělení respondentů dle vzdělání	42
Graf 4 Rozdělení respondentů dle rodinného stavu	43
Graf 5 Rozdělení respondentů dle sociálního statusu	46
Graf 6 Rozdělení respondentů, jak vychází s měsíčními příjmy	47
Graf 7 Rozdělení respondentů dle získaných informací o finanční problematice	48
Graf 8 Rozdělení respondentů dle důvodů finanční půjčky	49
Graf 9 Rozdělení respondentů, kteří se již někdy dostali do dluhové pasti	50
Graf 10 Rozdělení respondentů dle řešení dluhové pasti	51
Graf 11 Důvody k půjčce u mužů a žen – grafické znázornění.....	53
Graf 12 Důvody zadlužení respondentů – grafické znázornění.....	55
Graf 13 Řešení zadluženosti s rozdělením dle sociálních statusů – grafické znázornění	57
Graf 14 Schopnost vyjít s měsíčními příjmy u respondentů s různým sociálním statutem – grafické znázornění	59
Graf 15 Využívání sociálního poradenství respondenty v závislosti na velikosti jejich bydliště – grafické znázornění	61

Seznam tabulek

Tabulka 1 Důvody k půjčce u mužů a žen – vstupní data	52
Tabulka 2 Důvody k půjčce u mužů a žen – kontingenční tabulka	52
Tabulka 3 Důvody zadlužení respondentů – vstupní data	54
Tabulka 4 Důvody zadlužení respondentů - kontingenční tabulka.....	54
Tabulka 5 Řešení zadluženosti s rozdělením dle sociálních statusů – vstupní data	56
Tabulka 6 Řešení zadluženosti s rozdělením dle sociálních statusů - kontingenční tabulka.....	56
Tabulka 7 Schopnost vyjít s měsíčními příjmy u respondentů s různým sociálním statusem	58
Tabulka 8 Schopnost vyjít s měsíčními příjmy u respondentů s různým sociálním statusem - kontingenční tabulka	58
Tabulka 9 Využívání sociálního poradenství respondenty v závislosti na velikosti jejich bydliště – vstupní data	60
Tabulka 10 Využívání sociálního poradenství respondenty v závislosti na velikosti jejich bydliště -kontingenční tabulka.....	60